

SKUTEČNOST

N E Z Á V I S L Á R E V U E

Ř I D I R E D A K Č N Í R A D A

Ročník IV.

Červenec—Srpen, 1952.

Číslo 7—8.

O B S A H

FEDERALISTICKÝ PROGRAM	<i>Ladislav Čerych</i>
EVROPSKÉ PERSPEKTIVY	<i>Henri Brugmans</i>
NORIMBERSKÉ TABORY	<i>Ferdinand Peroutka</i>
STRMÉ STEZKY ETHICKÉ	<i>H. J. Hájek</i>
Z NOVÉ LITERATURY	
TEN ZACÁTEK	<i>Jan Tumlíř</i>
BASNIK VE SPÁRECH APARÁTU	<i>Albert</i>
EXILOVÉ NOVINÁŘSTVÍ	<i>František Bregha</i>
DOPIS REDAKCI	<i>Václav Koclík</i>

SKUTEČNOST SE PŘEDPLÁCÍ:

Ročně:

- V ANGLII A IRSKU: £ 1 Postal Orderem nebo šekem, vystaveným na jméno *H. J. Hájek*, do ústřední administrace Skutečnosti 28, Orchard Crescent, Edgware, Middx., England.
- V AUSTRALII,
Tasmanii, N. Zélandě £ 1: 10, leteckou poštou £ 3. Poštovním poukazem (Postal Order) na adr.: *Jan E. Vřečonka*, Czechoslovak Book-seller, 24, Musgrave Street, Mosman — Sydney, N.S.W. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.
- V BELGII: frs. 150 mezinárodním převodem nebo bankovkou do ústř. administrace.
- VE FRANCII: frs. 1000 na adr.: *A. Hrubý*, Kolbsheim, No. 56 (Bas-Rhin) — šekové konto č.: 95858 Centre de chèques postaux Strasbourg.
- VE FRANC. AFRICE: frs. 1000 na adr.: *Karel Hrdlička*, Central Post, Poste Restante, Casablanca, Marocco.
- V HOLANDSKU: zl. 12 na pošt. účet č. 564075, název účtu *Ing. Vlad. Brůža*, Bijlhouwerstraat 5, Utrecht.
- V ITALII:
V JIŽNÍ AMERICE:
v Brazílii: Cr. S 100 na Banco Auxiliar de Sao Paulo por C.C.P. No. 78373, Rua Boa Vista 192, Sao Paulo. Koresp. na *Skutečnost*, Caixa Postal 8347, Sao Paulo.
- v Peru: \$ 5 na adr.: *Vlad. Litochleb*, c/o CIREX S.A., Jirón Junín 319, Lima.
Ostatní státy stř. a již. Ameriky: \$ 5 do ústřední administrace nebo na brazilského či peruánského či peruánského zástupce, dle místních devisorových poměrů. Letecké zásilky do stř. a již. Ameriky: \$ 8.
- V KANADĚ: \$ 5, letecky \$ 8, na adr.: *Mirko Janeček*, 27, Keele Street, Toronto 9, Ont. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.
- V NĚMECKU: DM 12 na adr.: *Skutečnost*, Schliessfach 6, Postamt 62, München.
- V NORSKU: K 15 mezinár. převodem či bankovkou do ústř. admin. nebo našemu zástupci ve Švédsku.
- V RAKOUSKU: Sch. 75 na adr.: *F. Svab*, Hauptpostfach, Salzburg. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.
- VE ŠVÉDSKU A DÁNSKU: K 14 na adr.: *Stanislav Schottl*, Linnegatan 15, Limhamn, Malmö, Sweden. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.
- VE ŠVÝCARSKU: frs. 12 na pošt. šekové konto č.: II 166 36 (Lausanne). Název účtu *Lad. Čerych*, St. Sulpice — Vd.
- V USA: \$ 5, letecky \$ 8, na jméno a adresu: *Ján Žák*, P.O. Box No. 1755, Grand Central Station, New York 17, N.Y. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.

Předplatné z ostatních zemí: \$ 5 mezinár. pře vodem či bankovkou do ústř. administrace.

ÚSTŘEDNÍ ADMINISTRACE SKUTEČNOSTI: 28, Orchard Crescent, Edgware, Middx., England. Veškeré šeky, pošt. převody atd. do Anglie zasílané, vystavujte lask. na jméno *H. J. Hájek*.

Na ústř. administraci řiďte veškerou korespondenci, týkající se zaslání časopisu. V zemích, kde dostáváte *Skutečnost* prostřednictvím našeho zástupce, řiďte korespondenci lask. na něho. Předplatné pro letecké zásilky poukazujte pokud možno přímo do ústřední administrace.

FEDERALISTICKÝ PROGRAM

LADISLAV ČERYCH.

„Pour survivre il faut revivre.“

(Henri Brugmans, La Cité Européenne)

V předchozím čísle Skutečnosti (5-6/IV.) jsem se snažil dokázat, že dosavadní, poměrně malé úspěchy evropských federačních snah nejsou výsledkem příliš radikálního postupu, ale naopak důsledek toho, že se „postupovalo pomalu“. Ukázal jsem na příkladech ze současné evropské praxe, že se federalisté dostali do slepé uličky proto, že většinu svého úsilí obrátili na to, aby se jednotlivé suverénní státy a vlády vzdaly dobrovolně své suverenity. Zakončil jsem článek tvrzením, že Evropská federace nemůže být výsledkem vyjednávání a kupčení mezi nositeli národních suverenit, ale jedině výsledkem hnutí, které národní suverenity podminuje a smete. Každé hnutí musí mít svůj program. Musí ho tedy mít i federalisté, pokud jim nejde jen o politický akt odstranění hranic, ale o vytvoření skutečné „Evropské obce“, která by byla současně obcí evropských národů a obcí Evropanů. Dnešní článek je pokusem o definici federalistického programu.

PRO TY, kteří se už zabývali podrobněji otázkami evropského sjednocení, mohu hned úvodem prohlásit, že se hlásím k tomu, čemu se na Západě říká „integrální federalismus“. Český řečeno, chápu federalismus nejen jako snahu o politické a hospodářské sjednocení, ale také jako určitý sociálně-politický (ne-li sociálně-filosofický) program. Tento program se týká nejen záležitostí mezinárodních a nadnárodních, ale také otázek vnitřního politického, hospodářského a sociálního uspořádání každého státu nebo každé správní jednotky.

Pokud vím, existuje jen jedna větší a známější skupina, která se snaží o vybudování podobného programu. Jsou jí lidé kolem francouzské revue „Fédération“. (Šéfredaktor Louis Salleron, členové redakce Daniel Halévy, Robert Aron, Bertrand de Jouvenel, Thierry Maulnier, Gabriel Marcel atd.) Integrální federalismus tedy prozatím není ani zdaleka masovou záležitostí. Je předmětem ojedinelých vědeckých studií, není programem, kterým by se měl stát.

Proč je nutné, aby se federalismus stal programem? Myslím, že ze dvou důvodů. Všichni víme, že je lepší jedna armáda s padesáti miliony mužů než sto armád po pětistech tisících mužích. Vytvořit takovou armádu znamená ale především odstranit sto vrchních velitelů a nastolit jediného. Každý z těch vrchních velitelů však má za sebou své přátele a často i svou politickou stranu. Theoreticky všichni lidé souhlasí s jednotnou Evropou, v okamžiku, kdy se však má sto generálů vzdát svého vrchního velitelství, nastanou nepřekonatelné komplikace. Otázky zájmů, prestiže a podobně vystoupí na povrch a heslo „Za Spojené Státy Evropské“ je nakonec příliš slabé, než aby mohlo zastínit hesla s politicko-stranickou nebo národnostní tradicí. Pokud si tedy síla okolností (válka nebo válečné ohrožení) nevynutí nastolení jediného generála, nelze počítat s tím, že se sto generálů vzdá svého vrchního velení.

Co platí o armádě, platí tím spíše o ostatních

věcech veřejného života. Ani v kritických dnech roku čtyřicátého nepřijali Francouzi Churchillovu nabídku na vytvoření anglo-francouzského svazku národů. Ani v padesátých letech tohoto století nejsou Britové ochotni k tomu, aby přivolili k evropské správě svých dolů. Sto generálů se vzdá svého velení „dobrovolně“ jen tehdy, když je k tomu přinutí ti, kdož rozhodují o jejich existenci. Ti, kdož rozhodují o jejich existenci jsou v první řadě politické strany, lépe řečeno voliči prostřednictvím svých politických stran. Horník v Pas de Calais nebo ve Walesu má možná mnoho sympatií k budoucí jednotné Evropě a tedy také k těm, kteří o ni na mezinárodních konferencích usilují. Stávkovat však bude jen pro ty a volit bude jen ty, kteří mu slibují zvýšení mzdy, nižší ceny, delší placenou dovolenou, zajištěné stáří a vůbec splnění přání ze života a z oborů duchovních nebo hmotných — které má na dosah ruky. První důvod, proč musí mít federalismus svůj program, proč musí být sám o sobě programem, spočívá tedy v tom, že nemůže mít jinak ani naději na úspěch. Jen tehdy, když bude federalismus pro „člověka v ulici“ znamenat jak určité mezinárodní a nadnárodní uspořádání, tak i určité uspořádání poměrů „domácích“, jen tehdy bude mít naději na to, aby prorazil, aby se k němu přidaly síly, které mohou přinutit sto generálů, aby odstoupili. Žádná revoluce, žádné hnutí nezvítězilo jen na základě programu zahraniční politiky. Nemůže tedy zvítězit ani federalismus pokud znamená jen zahraniční program (nebo dokonce jen část zahraničního programu) určitého národa, určité politické strany, hnutí nebo skupiny lidí.

Kromě tohoto, poněkud oportunistického důvodu, existuje druhý, trvalejšího rázu. Samotné odstranění cel a hranic nemůže totiž být lékem na všechny nesnáze dnešního světa. Kritici radikálního postupu za evropským sjednocením mají pravdu, když namítají, že federace Evropy není zázračným proutkem a když předvídají, že federalistické uspořádání může vyvolat řadu nových problémů a nesnází. Předpokládejme na okamžik, že dojde k federaci Evropy aniž by existoval nějaký ucelený federalistický program. Praktický by takový případ mohl nastat, jak jsem již výše uvedl, kdyby si ho síla okolností vynutila. Veliká a hmatatelná vnitřní krize nebo ještě spíše rozpoutání otevřené války by mohly přinutit i ty „nejrealističtější“ politiky a generály, aby se vzdali svého velení a aby nastolili jedinou vládu, tak jako tomu bylo ve starém Římě, kdy senát předával na šest měsíců moc diktátorovi. Vznik většiny federací nebo unií v historii se ostatně odehrával za

podobných okolností. Federace proti někomu je snazší než federace pro něho. Právě tak je mnoho pravdy na tvrzení, že hlavním autorem a iniciátorem myšlenky evropské federace jsou sami Sověti.

V okamžiku, kdy nebezpečí nebo krize pomine, pomine i svornost mezi partnery a se vši akutností vyvstanou opět staré problémy a spory. V konkrétním evropském případě by se musela znovu objevit nepřiměřenost starých hospodářských, politických, správních a technologických forem, oživila by se znovu inadekvátnost sociální organizace a civilizačních skutečností dvacátého století. Ukázalo by se, že byrokratisace života, depersonalisace lidské bytosti a všechny zjevy, které nám jsou tak běžné, se vyvíjejí dál. Veřejnost by se přesvědčila, že ani Spojená Evropa nepomohla a že pravděpodobně nezůstává nic jiného, než přivolit k lepší nebo horší formě manažerské vlády.

Toto jsou tedy dva důvody, proč musí mít federalisté svůj program, proč musí být federalismus sám o sobě programem. Otázka, kterou si musíme nyní položit, pak zní: Co znamená tento program, co musí být jeho obsahem, abychom dovedli na jedné straně získat širokou veřejnost pro aktivní účast v boji pro evropskou federaci a aby na druhé straně tato federace byla také rámcem pro trvalejší vyřešení palčivých otázek dneška.

Myslím, že hlavním bodem a náplní tohoto programu musí být zásada, že federalismus znamená dvě věci současně: sjednocení a decentralisaci. Znamená nadnárodní organizaci všude tam, kde národní organizace selhala. Všude jinde je však federalismus synonymem autonomie. Tato autonomie se ale nesmí zarážet u národních nebo u státních celků, musí jít hlouběji, vertikálně i horizontálně. Snad bude nejlepší, když si ujasníme na příkladu, co znamená tento horizontální a vertikální decentralismus. Často se říká, že koexistence tří nebo čtyř jazykových skupin ve Švýcarsku je výsledkem federálního uspořádání země. Je to zajisté pravda, ale jen do té míry, pokud chápeme federalismus jako decentralismus a ne jen jako pouhé sjednocení. Francouzská, německá a italská část Švýcarska spolu nežijí pokojně proto, že mezi sebou Francouzi, Němci a Italové vytvořili federální svazek tří národů, ale proto, že švýcarský celek je federace dvaadvaceti kantonů z nichž každý je opět jakousi podfederací několika desítek obcí. Ani francouzská, ani německá část Švýcarska nejsou žádnými správními celky. Správními celky jsou kan-

tony a obce, které jsou často jazykově smíšené. Ukážeme v příštím článku, že uspořádání Československa po vzoru Švýcarska, jak si to kdysi představoval Masaryk, by muselo postupovat stejným směrem, kdyby chtělo uspět. Nemožná by pravděpodobně byla federace Československa, kdybychom chtěli mít jednoduše státní svazek ze tří neb čtyř jazykových skupin, které by se samy neřídily decentralizační zásadou.

Uvedený švýcarský příklad představuje decentralizaci vertikální: stát, země nebo kraje, obce. Úkolem tohoto decentralismu je rozšířit odpovědnost, autonomisovat život skupin, které mají stejnou historickou tradici a eventuelně i stejné hospodářské a kulturní poslání a zájmy. Druhý decentralismus, který jsme nazvali horizontálním, má být protiváhou centralizačním tendencím vertikálních celků. Znamená udělení co nejširší autonomie skupinám lidí, kteří se organizují podle zaměstnání, podle hospodářské nebo kulturní funkce ve společnosti. Prakticky musí evropský federalismus spočívat pravděpodobně více na decentralismu horizontálním, než na decentralismu vertikálním. Zatím co budou vertikální celky — okresy, obce — směřovat pravděpodobně ještě dlouho k národní centralizaci (zvláště tam, kde autonomie obcí není zakořeněna v historické tradici), bude úkolem horizontálních celků, aby vnesly do života nadnárodní charakter. Předpokládáme totiž, že tyto horizontální organizace se budou ustavovat na basi mezinárodní. Příkladem jsou už dnešní internacionály odborů, mezinárodní svazky vědeckých pracovníků, studentstva, průmyslu, universit atd. Schumanův plán, který v tyto dny zahájil svoji činnost, by mohl být nejen krokem na cestě k evropskému sjednocení, ale také typem autonomní horizontální organizace důležitého sektoru evropského života.

Je možné, že nám někdo vytkne fašistický korporatismus, a je dokonce pravda, že naše myšlenka má cosi společného se systémem starých cechů a korporací. Neobáváme se jí však proto, že ji klademe jen jako jednu formu organizace společnosti. Jsem dalek toho, abych si přál Evropu založenou výlučně na profesionálních svazcích. Tyto svazky mají být, jak už řečeno, jen rovnoprávným partnerem svazků národních nebo krajových a činitelem, který bude evropanisovat naše zájmy.

Zjistili jsme už nescetněkrát, že jednotlivé národy nestačí na některé úkoly, právě tak jako na ně nestačily před několika staletími obce,

města a kraje. Tím není ovšem řečeno, že podobné úkoly splní hladce a bez komplikací evropská vláda. Mohli bychom tak přejít od jednoho etatismu k druhému, od byrokracie a depersonalizace národní k byrokracii a depersonalizaci evropské. Tím, že bude těžba uhlí a výroba oceli organizována nejen nadnárodně a evropsky, ale také autonomně, za účasti všech dynamických složek společnosti (odborníci tvoří představenstvo Schumanova plánu, právníci ovládají soudní dvůr, odboráři, zaměstnavatelé a spotřebitelé asistují představenstvu, kontrolní parlament představuje politickou složku a rada ministrů hájí zájmy národních celků), tím je dána záruka, že se těžký průmysl nemůže stát nástrojem politiky centrální vlády, ale že bude vyrůstat organicky z potřeb společnosti. Podobnou organizaci si můžeme představit i v jiných oborech: v zemědělství, v dopravě, v energetice a podobně. Můžeme si ji představit i na nižší a méně důležité rovině: sport, turistika, atd. Důležité je, aby všechny tyto organizace byly ve svých oborech skutečně výlučně kompetentní a pokud jejich činnost nezasahuje do oborů jiných i suverenní. (Poněkud z jiného hlediska pojednává o horizontální decentralizaci evropského života článek H. Brugmanse v tomto čísle.)

Snad by se mohlo zdát, že při tomto uspořádání se skoro úplně ztrácí význam politické federace Evropy. Ve skutečnosti platí ovšem opak. Federální orgány (vláda a parlament) musí právě zaručit hladké fungování jak vertikální, tak horizontální decentralizace. Federální evropský stát musí být arbitrem mezi zájmy a kompetencemi národních, lokálních a profesionálních celků, musí být jejich kontrolorem a musí intervenovat tam, kde činnost jedné skupiny zasahuje do druhé. Při tom si ovšem sám nemůže přisvojovat funkce, které náleží jiným. Jen tak si můžeme představit, že celoevropská vláda zvládne všechny úkoly, které až dosud nedostatečně vykonávaly národní státy.

Vraťme se však ke konkrétním bodům federalistického programu. Je přirozené, že nikdo nezáiská veřejnost na heslo vertikálního a horizontálního decentralismu, právě tak jako nemůže stačit pouhá výzva k odstranění pohraničních kamenů. Musíme si uvědomit, co tento decentralismus znamená v otázkách všedního života, jak se může uplatnit v hospodářství, ve formách průmyslového podnikání, v otázce mzdové politiky, sociálního pojištění, jak se

staví k problému plně zaměstnanosti. Podobně musí federalistický program obsahovat odpověď na otázku menšin, školství, na otázku vztahu církve a státu atd., atd. Mnoho z těchto otázek se ve federální společnosti možná nevykytne, je však nutno na ně odpovědět už jen proto, že jsou pro mnoho lidí stále palčivé a proto, že je nezastíní jednoduché prohlášení, že Spojená Evropa znamená jediný trh, zvýšenou výrobu a životní úroveň a konec krvavých sporů mezi národy. Není ovšem v silách jednotlivce, aby v jediném článku nebo i v celé knize podal vyčerpávající popis federalistického programu. Mělo by to být úkolem všech těch, kteří považují sjednocení Evropy za nejdůležitější politický krok. Mohu proto jen v málo větech nastínit několik konkrétních implikací federalismu, který je chápán jako sociálně-politický program.

Federalismus je totalitním programem v tom smyslu, že vyžaduje zásadně a do všech důsledků antitotalitní uspořádání společnosti. Je protipólem toho, čemu komunisté říkají „demokratický centralismus“. V jeho rámci lze proto poměrně bez obtíží odpovědět na otázku, zda má v Evropě existovat podnikání národní nebo soukromé. Pro domyšlený federalismus se neklade otázka menšin . . .

Velmi typickým příkladem, kde může federalistický program získat všechny ty, kteří hledají pozitivní řešení, je otázka, zda má naše hospodářství být plánované, do jaké míry plánované, nebo liberalistické. Snad každý z nás má v tomto směru vyhraněný názor, ale ještě jsme se nikdy nedohodli, jak naše názory převést na společného jmenovatele. („Mixed economy“ je sice možné řešení, ale je nutno se ještě dohodnout, kolik ze které složky bude do daného hospodářského systému „namícháno“.) Mnozí z nás lnou citově stále ještě ke starému liberalismu, ale zkušenosti z třicátých let jsou příliš velkým mementem, než abychom se mohli k podobnému systému otevřeně přihlásit. Mnozí z nás by opět dali přednost racionálnímu plánování, ale představa státu, který se stále rozrůstá na úkor i těch nejelementárnějších svobod, není také právě vábivá. V důsledně chápaném federalismu se, myslím, odpověď dá nalézt: Jediným lékem proti anarchii osobních zájmů není zestátnění nebo státní plánování, ale také koordinace zájmů jednotlivců ve veřejnoprávních celcích, které jsou nezávislé vůči ústřední politické moci. Podobně není důležité, zda bude továrnu na automobily spravovat stát nebo jednotlivec (zkušenost ukázala, že depersonalizace zaměstnanců byla v obou případech

skoro táž) — důležité je, aby měl podnik jako jednotka svou autonomii.

Budou-li mít obce nebo okresy dostatečnou míru samosprávy, nebude nikdy problém menšin tak akutním, jako se nám zdál v centralistických státech střední a východní Evropy ještě před několika málo lety.

Bylo by snadné vypočítat další příklady. Setkali bychom se velmi často s poznatky z nejrůznějších vědních oborů. Moderní podniková ekonomika na příklad už dávno ukázala na nesmírnou důležitost decentralisace v průmyslu, na psychologický význam autonomie závodů pro celkovou výrobu. V podstatě vertikálního i horizontálního decentralismu není tedy nic nového. Je jen nutné, aby tyto poznatky byly vsazeny do přiměřeného politického rámce. Tímto rámcem nemůže být nikdy centralistický stát, ať už je v politické sféře suverenní nebo ne. Politická strana, hnutí nebo člověk, kteří prohlašují důležitost sjednocení Evropy jen proto, že se jim národní rámec jeví z vojenských, bezpečnostních nebo hospodářských důvodů nedostačující, nemají nic společného se skutečným federalismem. Federalismus je domyšlením demokracie, je rámcem pro demokracii. Roste zdola, z potřeby větší lidské odpovědnosti, z potřeby po větší autonomii lokálních a profesionálních celků, které jediné mohou být prostředkem k jejímu uplatnění. Federace evropských států je toliko nezbytnou podmínkou k naplnění celého systému a k jeho uvedení v život. Proto nemůže být pro federalisty primárně důležitou otázkou, „zda se máme spojit s Polskem, s Maďarskem nebo Rakouskem“. Říkám podmínkou nezbytnou. Ve federálních orgánech musí totiž spočívat suverenita systému, suverenita práva, suverenita decentralisace, suverenita lidské autonomie.

Osobně věřím, že bude-li jednou federalistický program vypracován do všech důsledků, půjde-li do bitvy o Evropu nejen se zeleným E, ale také s federalistickou odpovědí na starosti dělníků, zemědělců, intelektuálů nebo zaměstnavatelů, budou-li svůj boj organisovat nejen na mezinárodních konferencích, ale také v odborech, parlamentech a na universitách, pak se Evropa stane opět civilisací pionýrů a tvořivé akce.

Možná, že to znamená žádost o politickou stranu federalistů, o národní a centrální konspiraci decentralistů, možná, že chceme riskovat nové spory. Federalisté by však měli riskovat; měli by potlačit indiferenci a sterilitu Evropy, která chce „survivre sans revivre“, přežít, aniž by ožila.

EVROPSKÉ PERSPEKTIVY

HENRI BRUGMANS.

Federalismus neznamena jen politické sjednocení několika národů, týká se struktury celé společnosti. Je ovšem přirozené, že prvním krokem k definitivnímu sjednocení Evropy je svolání ústavodárného shromáždění. Toto shromáždění musí být také dostatečně stabilní a účinné, aby překonalo všechny rozkladné síly, které jsou v Evropě stále ještě živé. V následujícím článku předpokládá Henri Brugmans, že tyto podmínky byly splněny a uvažuje o struktuře evropské společnosti v evropském federálním státu.

PŘIPUŠTĚME, že se sešlo ústavodárné shromáždění a že zahájilo svou práci v prostředí všestranné důvěry. Doufejme také, že toto shromáždění nebude výlučnou doménou politiků, ale že na něm budou spolupracovat i nejlepší technici a odborníci. Předpokládejme posléze, že se skončila debata o kompetenci federálních a národních orgánů a že federální úřady byly zaopatřeny dostatečnými prostředky k zajištění své výkonnosti. Federace je theoreticky vytvořena a jedinou zřejmou překážkou je, aby evropské parlamenty ratifikovaly evropskou ústavu. Tato překážka by ostatně mohla být mnohem větší, než se obvykle předpokládá. Je totiž možné, že právě diskuse v ústavodárném shromáždění vzbudí protievropské síly, které až do určitého okamžiku byly jako by pasivní, ale které se mohou oživit v okamžiku, kdy má dojít k ratifikaci.

V tom okamžiku musíme být připraveni na tuhou demokratickou bitvu, kterou bych přirovnal k událostem z roku 1787, když se jednalo o ústavu Spojených států. Evropská jednota? Ale ovšem, všichni byli v zásadě vždy zajedno. Ale v okamžiku, když se přesvědčí, že jde do tuhého, objeví se znovu v některých nacionalistické city. A ty mohou kolem sebe shromáždit všechny konservativce — a je možné, že tito konservativci budou často náležet k tak zvaným levicovým stranám.

Ale chci dnes předpokládat, že překonáme i tuto překážku. Budeme moci v takovém případě říci, že jsme dosáhli cíle? Nemyslím. Nebude ještě vyřešen obrovský problém, problém vztahů mezi federálním státem a společností ve všech jejích odvětvích. Nesmíme se totiž nechat příliš zlákat americkým příkladem, který konec konců se vztahuje na dobu před 150 lety. Evropané dneška se nacházejí ve společenském prostředí, které je zcela odlišné. V 18. století se veřejné orgány nezajímaly o sociální život, tím méně pak o hospodářské plánování. Dnes naopak je to zcela všední případ, který se týká všech režimů bez ohledu na jejich tak zvanou

ideologii. Musíme si tedy položit otázku zásadní: jakým způsobem budou politické orgány evropské federace vykonávat svůj vliv nebo dokonce řídit vývoj společnosti, aniž by při tom upadly do byrokratické nevykonnosti nebo do centralistického totalitarismu?

Řekl jsem plánování. A mluvili jsme o tom ostatně již dříve, plánování je přirozenou funkcí člověka. Člověk myslí na budoucnost, předvídá, řídí. Každý vedoucí podniku to dělá. A úlohou veřejných orgánů je koordinovat toto individuální plánování. Od doby Rooseveltovy zasahuje i v Americe stát neustále do hospodářské politiky a také v západní Evropě už nikdo nemyslí na návrat liberalistického kapitalismu. Ať už tedy mluvíme o liberálním plánování, o hospodářském intervencionismu nebo o dirigismu, jedno je jisté: Evropská federální vláda bude muset aktivně zasahovat do uspořádání průmyslové, polnohospodářské výroby, do oboru dopravy, investic a tak dále. Je jen nutno, abychom zjistili, zda bude stát vydávat své zákony shora, prostřednictvím všemocných ministrů a zda vedoucí podniků nestanou se tím, čím jsou v SSSR, to jest státními úředníky nebo ještě lépe feudálními pány kolektivního hospodářství. A tu říkám: ne, v žádném případě. Víme velmi dobře, že státní centralismus, ať už existuje ve sféře národní nebo kontinentální, státní centralismus dává vždy příliš velkou moc do rukou malé menšiny, menšiny, která má právo na život a na smrt všech dělníků i intelektuálů. Jsem si vědom toho, že ústřední politické plánování může mít okamžité výsledky v případě války, nebo hrozí-li válka, ale v takovém případě jest vždy nutno platit velikou cenu. Systém, který je nadiktován shora, vždy nakonec paralyzuje ducha iniciativy, vždy podřídí vynálezce úředníkovi a sterilisuje společnost.

Každá diktatura může na počátku dosáhnout určitých úspěchů, a v historii jich také skoro vždy dosáhla, ale musí za to platit obětí na životech. Stále ještě platí zásada, kterou vyslovil

velký Montesquieu a která zní: „Chtějí-li barbaři načesat hodně ovoce, uříznou strom u kořene.“ Jsme tedy před velmi těžkou volbou. Přijímáme nezbytnost rozumného hospodářství, ve kterém orgány veřejné moci zastávají úlohu rozhodčího. Víme, že jedině plánování nám pomůže k tomu, abychom se vyhnuli velikým krizím nezaměstnanosti, které známe z roku 1930. Současně však odmítáme centralistické autoritativní, kolektivistické a diktované plánování Sovětů.

Co tedy máme dělat? Jsme snad bezradní? Nikterak. Federalisté navrhují jiné řešení: stát bude rozsuzovat a koordinovat, ale současně musí dojít k organické, svobodné organizaci podle zaměstnání. Věříme v úspěch evropské federace jen do té míry, do jaké se bude evropská společnost umět organisovat profesionálně, na nadnárodních základech. Bude přirozeně nutné, aby výrobci textilního zboží nerozhodovali sami o sobě jak a kam musí obrátit své úsilí. Textil je částí hospodářského celku a poslání státu je dbát na zájmy všeobecné a ne na zájmy odborné nebo skupinové. Tato zásada se nedá popřít. Naproti tomu by však bylo absurdní, aby veřejná moc určovala textilnímu průmyslu podrobný program, který by průmysl vykonával jako pokorný služebník a ve strachu, že bude potrestán za sabotáž. Správným řešením je to, které bych nazval funkcionální decentralisací. Je nezbytné, aby se textilní průmysl zorganizoval v evropskou korporaci, která by zahrnovala všechny zájmy a která by byla schopna vyjednávat s federálními úřady, která by s nimi vypracovala přesný plán a sama byla pověřena jeho provedením. Bylo by totiž nebezpečné nechat všechnu hospodářskou odpovědnost profesionální korporaci, která by toho mohla využít v neprospěch spotřebitelů, kteří jsou až dosud velmi málo organisováni. Naproti tomu si však příliš vážíme svobody a nemůžeme proto svěřit politice úplnou kontrolu nad průmyslovým a zemědělským životem. Jsme tedy jak proti anarchii soukromých zájmů tak proti etatismu. Jsme federalisté, kteří žádají, aby se svobodná a autonomní organizace profesionálního života stala součástí veřejného práva.

Vyslovil jsem slovo korporace. Nerad je používám, ale nenašel jsem zatím lepšího. Nerad, je používám proto, že ho zneužili fašisté, kteří se prohlásili za korporatisty. Korporatisty byli však právě tak málo, jako jsou Sověti socialisty. Mussolini nikdy neuskutečnil tu autonomní a svobodnou organizaci profesionální, která by volně spolupracovala s vládou, tak jak to žádají federalisté. Proč to neuskutečnil? Především

proto, že organizace profesionální je sociálním rozšířením a dobudováním demokracie — jinak nemá vůbec žádnou cenu. Ostatně právě tak je tomu v sovětském Rusku. Na počátku se oslavovala tak zvaná sovětská demokracie, jako demokracie postavená na základech autonomních a svobodných sovětů, zatím co Leninovým úmyslem bylo, aby se sověty staly pouhým nástrojem k dobytí moci. Skutečný sověť, v našem jazyce, skutečná rada, je skupina odpovědných lidí, kteří rozhodují o otázkách, kterým rozumějí, a pro jejichž znalost byli zvoleni. Obecní rada nebo rada podniková jsou demokratickými jednotkami do takové míry, do jaké je jejich hlavní organizační zásadou svoboda a odborná kompetence. Tuto zásadu chceme použít také v hospodářském životě Evropy, aby se federace nestala superstátem, molochem, leviathanem nebo válečnou mašinou proti svobodě, aby se nestala všemocnou a nevykonnou byrokracií.

V tomto směru se také díváme na vývoj evropského společenství pro uhlí a ocel, na Schumanův plán. Přirozeně, že všechno není ještě dokonalé a definitivní, ale máme tady už instituci, kterou budou řídit odborníci a přímí zájemci k nejlepšímu všeobecnému zájmu, který nemůže být nikdy nadiktován centralistickým státem. Je nutno vytvořit jiné podobné organizace podle nejnovějších method, které jsou právě tak vzdálené stalinskému etatismu, jako kapitalistickému liberalismu. Bylo vytvořeno ministerstvo, které je současně profesionální organizací a současně institucí veřejného zájmu. Zrodilo se v okamžiku, kdy ještě nemáme federální vládu, ke které bude v budoucnosti náležet.

A posléze bych chtěl říci, že to největší ve vytváření Evropy je nutnost a volba dělat nové věci nebo nedělat vůbec nic. Musíme improvizovat a jsme na to hrdí. Otřásáme starými praktikami a těší nás to. Čím dál tím víc se evropská federace ukazuje jako aplikace nové myšlenky sociální organizace. Čím dále tím více opouštíme staré spory a stará pouta. V okamžiku, kdy dojde k definitivnímu vytvoření evropské federace, v okamžiku, kdy se znovu shledáme se ztročenými národy, v tom okamžiku musíme zorganizovat svůj společenský život podle zásad federalismu, podle zásad, které připouštějí jak kolektivní úsilí, tak tvůrčí individuální iniciativu. V tento den také pochopíme, že Evropa nesmí být protibolševická jen ze strachu, ale proto, že se bouří proti fanatismu a teroru. V ten den také poznáme, že jsme zachovali největší hodnoty, ale že jsme nebyli konservátory toho, co mělo býti smeteno.

(Vysíláno rozhlasovou stanicí Svobodná Evropa.)

NORIMBERSKÉ TÁBORY

FERDINAND PEROUTKA.

V NĚMECKU za Norimberkem stojí proti sobě dva uprchlické tábory. Do jednoho z nich, než se dostanou dále, přicházejí Češi a Slováci, kteří uprchli před komunismem, a přímo naproti, jen přes cestu, je druhý tábor, v němž žijí Němci, kteří byli po roce 1945 vystěhováni z Československa. V obou táborech se vede týž, chudý, nepříjemný, uprchlický život. Muži a ženy nečinně stojí u brány. Dvě různé cesty a stejný konec. Proč jsme se bili, a kde jsou výsledky? Jestliže kde, tedy zde, na tomto místě se člověk zastaví a řekne si: „Přetrhl se řetěz veliký, přetrhl, a tím jedním koncem zasáhl Čechy a tím druhým Němce.“ Nad těmi dvěma tábory se ptáme: „Bylo by se to stalo, byli by ti muži a ženy tady, kde nechtějí být, kdyby Německo a Československo zůstaly demokratickými státy?“

Já nezapomínám, že komunistická vláda číhá na každé slovo, které zde řekneme o německé otázce a že z každého slova bude plést bič na nás. Ať číhá, ať plete, my opakujeme, že bude štěstím pro svět, pro Československo, pro všechny, kteří chtějí být osvobozeni od komunismu, jestliže na našich hranicích se vyvine silné demokratické Německo. Nezapomínám ani na to, že zde v exilu nemáme právo mluvit jenom za sebe a že naší povinností je tlumočit to, co vy sami říci nemůžete, protože vám ucpali ústa. Snažíme se tedy každý den uhodnout vaše myšlenky. Máte volbu: Je možné nacistické, komunistické nebo demokratické Německo. Jaké chcete? A je možné slabé, neozbrojené, demokratické Německo, na které stačí dvě ruské divise, aby je obsadily, anebo je možné ozbrojené demokratické Německo. Jaké chcete?

Komunistická propaganda o nás, exulantech, říká, že jsme se spolčili s nacisty a s esesmany. Podívejte se, jak jsme se spolčili. Kdo z Němců byl nacist, ještě teď nás pronásleduje a vysmívá se nám a lže o nás, jako to dělal dříve. Goebbels o nás, československých demokratech, nemluvil hůře, než mluví a píše dnes ti nacisté, kteří zůstali na živu. Je mezi námi mnoho takových, které nacisté poslali na 4, 5, 6 let do koncentračních táborů a zbylí nacisté si nyní osobují právo nás vyučovat demokracii. A my odpovídáme, že je to smělost z těchto úst. Tak se milujeme s nacisty. Každému, kdo co slyší, říkáme, jako jsme vždycky říkali, že je stejně neslušné býti spojencem nacismu jako komu-

nismu. Nevzali jsme zpět ani jedno známé slovo, které jsme řekli o nacismu, o Hitlerovi. A většina exulantů směřuje do Spojených Států Amerických. Sem ani nemá přístup a je vrácen, kdo se spolčil s nacismem anebo s komunismem.

Roku 1939 se sešel tygr s medvědem a komunistické Rusko a nacistické Německo spolu uzavřeli smlouvu. Pan Molotov si oblékl frak na hostinu s Ribbentropem a mluvil velmi laskavě a duchaplně. Privil, že fašismus je věc vkusu. V první den války nacisté zatklí 700 českých politických činitelů a odvezli je do Dachau. Byl to fašistický akt, ale podle Molotova to byla věc vkusu. Když jsme potom v koncentračních táborech viděli, jak esesmani věšeli, utloukali, ukopávali, otravovali, rozparovávali, hadicí k smrti ustříkávali, hladem a zimou zabíjeli tisíce vězňů, nikdy jsme si neřekli, že je to věc vkusu. Říkali jsme si, že je to zvířecký směr, který musí být poražen. A ani teď, v exilu, ačkoli naše postavení není vždy snadné, nesnížili jsme se tak, jako pan Molotov, abychom se nechali donutit k výroku, že fašismus a nacismus jsou věci vkusu.

Já vím, že mnohým Čechům je nesnadno smýšlet o Němcích klidně a objektivně. Bydlel jsem v Praze v domě, který patřil starším manželům. Jednoho dne v roce 1942 byli oba, pán i paní, zatčeni, Gestapem odvezeni a druhého dne zastřeleni. Nikdy nebylo nikomu oznámeno, proč. Zanechali dvě dcery. Za měsíc po popravě dostaly dcery jediný kousek papíru: účet za pohřeb. Chápu, že jim nikdo nemůže poručit, aby necítily. Na druhé straně sudetští Němci vydali Bílou knihu, aby informovali svět o tom, co se s nimi dělo v roce 1945. Já se nestarám o to, co se stalo s komisaři Gestapa, ale je pravda, že trpěli také mnozí Němci, kteří se neprovinili ničím jiným než tím, že se narodili jako Němci. Nedovedli jsme jejich ženy a dcery uchránit před znásilněním ruskými vojáky. Ovšem nedovedi jsme uchránit ani české a slovenské ženy, ale přece také tentokrát chápu, že nemůžeme poručit těm lidem, aby necítily. Byli mezi nimi Němci, hlavně němečtí sociální demokraté, kteří roku 1938, když nás po prvé ohrožoval Hitler, vzali zbraně do ruky a spolu s našimi českými lidmi utvořili pohraniční stráž a potýkali se s nacisty. Společné nebezpečí v boji by bylo mělo vytvořit přátelství pro všechny časy. Styděl jsem se tenkrát a stydím se

ještě dnes, že po roce 1945 také tito naši osvědčení přátelé byli vyhnáni ze země. Byli jiní Němci, kteří vstoupili do naší zahraniční armády a spolu s Čechy a Slováky bojovali proti Hitlerovi. Také oni byli nemilosrdně proti rozumu a logice odsunuti. A někteří Češi a některé Češky si před 40 nebo 50 lety vzali za muže a ženy Němce, žili s nimi celou tu dlouhou dobu a vychovávali děti, které se hlásily k českému národu. Když přišla chvíle, i oni byli s uzlíčkem v ruce posazeni do vlaku a vyvezeni.

To byla forma odsunu, jaký si vynutili komunisté. A pro jakou byli ochotni kde koho terorizovat. Nemyslete, že to učinili proto, že byli rozhořčeni.

Komunista si dovoluje být rozhořčen jen tenkrát, když se to hodí do jeho politického plánu a jinak se dovede bez pohnutí dívat na potoky slz a kupy mrtvol. Komunisté již tenkrát se snažili vytvořit takové poměry, abychom my a Poláci navždy byli připoutáni k Rusku, abychom se na všechny časy báli německé odvety. Snažili se o to, oč se snaží dnes. Aby Češi a Slováci byli poníženi k Rusku a ke všem ostatním aby měli zvířecí poměr. Ovšem tenkrát komunisté měli každý den jazyk u slovanství. Roku 1939, když se spojili s nacistickým Německem, říkali, že se rozbřesklo jitro mladých národů. Čímž mysleli komunistické Rusko, hitlerovské Německo, fašistickou Itálii a císařské Japonsko. Ale roku 1945 říkali, že se rozbřesklo jitro slovanských národů. Dnes jen po sedmi letech se ptáme, jak se vede jejich slovanskému programu? Kdo ještě o něm od nich slyší? Ovšem tenkrát komunisté také ještě říkali, že všichni Němci kolaborovali s nacismem a někteří lidé snad přijali tento argument. Oznamuji vám, že tohoto argumentu nemůžeme dnes užívat, protože by se obrátil proti nám. Každý by se tady ve svobodném světě zeptal: „A což dnes všichni Češi a Slováci nekolaborují s komunismem? Nedostane dnes komunistická vláda od Čechů a Slováků svých 99 procent hlasů, jako je Hitlerova vláda dostávala od Němců? A vaši spisovatelé a vědci, kteří se bojí protestovat proti zlu, o kterém vědí, že je zlo?“

Naši milí, rozumějte, že vás nekritisujeme. Nechceme vaše marné oběti a od počátku světa bylo dovoleno se skrýt za strom před tygrem. Ale asi jsme si dříve i vy, i my, představovali, že je snadnější odporovat teroristické totalitní vládě, než je to ve skutečnosti. I za Hitlera existovalo dvojí Německo. V září 1939 posadili nás do vagonů a vezli nás do koncentračního tábora. Byl horký den a měli jsme žízeň. Na německé půdě seběhli se civilisté a chtěli nám podat vodu. Esesmani je odehnali. Když nás

pak v zástupech vedli pěšky k branám Buchenwaldu, esesmani, kteří stáli s puškami podél cesty, nám říkali slovanští psi. Ale z oken se dívaly na nás německé ženy a plakaly. Pravda, nevyběhly na ulici a nezosnovaly vzpouru, ale také naše ženy doma jen pláčí.

Před čtyřmi lety jsme utíkali z vlasti, přelezli jsme v noci vysokou horu a sestoupili do nížiny. Za ranního rozbřesku četli jsme nápisy na ulicích. Přiznávám, že jsme si oddechli, když jsme shledali, že jsou to nápisy německé. A pak nám vyšli vstříc vlídní lidé, Němci, a pomáhali nám. Také tenkrát jsem myslel na dvojí Německo. — Svět má v moci postavit se za to nebo ono Německo. Jsou výroky, které ani po letech nepřestanou člověku znít v uších. Krátce před svou smrtí a krátce před tím než Hitler uchvátil moc, zahraniční ministr Německé demokratické republiky Stresemann s hlubokou lítostí řekl, že to, co se děje a bude ještě dít, je následek toho, že svět nebyl ochoten pomoci demokratickému Německu.

Dnes s tím všichni ovšem souhlasí. Ale v politice je třeba souhlasit v pravou chvíli, včas, ne když už je pozdě. To, co se dnes děje, je zase boj o to, jaké bude Německo, zda demokratické nebo nějaké jiné; buď nacisticky imperialistické nebo komunisticky imperialistické.

Západní Německo podepsalo mírovou smlouvu, vstoupilo mezi svobodné národy, jeho vliv poroste a nepostačí opakovat věty, které vznikly, když poražené Německo leželo před námi bezmocné. Bylo tenkrát snadno ovládat Německo, na to stačilo několik policejních oddílů. Ale teď je třeba hledat a nalézt politiku vůči svobodnému Německu. Nemohu vám radit, abyste se nestarali o to, co se v Německu děje. Tím, že Německo bylo roku 1945 poraženo, nebyly všechny věci vyřízeny, jako nebyly vyřízeny tím, když bylo poraženo roku 1918. I vy, i my se musíme rozhodnout, jaké Německo si přejeme vedle sebe. A dokud nemůžeme dělat nic jiného, je aspoň třeba, abychom sympatisovali s tím nebo oním německým směrem. Já ani nemyslím, že volba je pro nás těžká. Od roku 1918 do roku 1932 jsme žili vedle demokratického Německa a za celou tu dobu nevznikl mezi námi ani jediný spor. Cítili jsme se v bezpečí. Myslím, že stačí vzpomenout na tu dobu, abychom se rozhodli. Zdá se, že nemáme mnoho na vybranou: buď demokratické Československo a demokratické Německo, jak spolu žili až do příchodu nacismu, anebo zmatek historie, kdy jednou ten, po druhé onen bude nahoře a jednou ten a po druhé onen dole.

(Vysíláno rozhlasovou stanicí Svobodná Evropa
6. 7. 1952.)

STRMÉ STEZKY ETHICKÉ

H. J. HAJEK.

SVRCHOVANÝ národní stát, který kdysi byl cílem tužeb mnoha upřímných individualistických demokratů a liberálů, se stal ve dvacátém století absurdním tyranem a pravou negací snah, které jej přivedly na svět. S počátku nezdědka se vyvíjel v jakési nepřirozené alianci s humanitní demokracií, brzy se však stal pravým kolektivistickým bumbříčkem, který své humanitní rodiče bez skrupulí pohltil. Mussoliniho Itálie a Hitlerovo Německo byly jen logicky důsledným vyvrcholením koncepce vskutku svrchovaného národního státu. Racionální individuum bylo pohlceno tímto novým výtvozem, který si ve jménu „národa“ usurpoval všechna práva a podřídil všechny „pouze partikulární“ snahy a cíle.

Ve zdánlivém ideologickém protikladu k nacionalistickým státům vyrůstalo současně nové, snad ještě účinnější kolektivistické monstrum marxistické doktriny na poli ideí a později Sovětského svazu na poli mezinárodní reality. Toto hnutí, které bylo zprvu rovněž živeno fundamentálně humanistickými tendencemi mnoha svých stoupců a jehož vyhlášeným cílem bylo osvobození člověka, vyústilo v největší tyranii dějin. Lidská osobnost byla rozdracena v prach totalitním molochem, nová politicko-manadžerská vládnoucí třída nastolila nejstrašnější a nejúplnější monopol moci, který redukoval jednotlivce (konec konců i samy příslušníky vládnoucí třídy) na bezprávné kolečko v neosobní mašinerii tyranie. Na místo očekávaného „osvobození“ individua se dostavila despotie, před kterou by staří egyptští faraonové zbledli závistí.

Kolektivistická politická a morální filosofie má značný podíl na obou těchto tragediích. Jí bylo uvedeno v omyl i mnoho poctivých humanitních demokratů, kteří tak často věnovali svou podporu hnutím, která věštila zkázu všemu, več doufali a věřili. Osudným omylem mnoha z nich bylo, že — ač individualisté — se smířili s kolektivistickou etikou, mylně se domnívajíce, že jde o moudrý politický kompromis nevelkého významu, o kompromis, který znamená žádné podstatné odchýlení se z vytýčené cesty.

Ve sféře politické filosofie vyplývá pro nás zásadní ponaučení z těchto osudných příkladů. Nekompromisní universalistický individualis-

mus musí být vůdčím ideovým motivem nového politického a sociálního uspořádání. Výchozím bodem nesmí pro nás být žádný kolektiv, žádný impersonální celek, jehož kvality bychom po vzoru některých starých filosofů libě „nazírali“, kochajíce se jeho krásou a dokonalostí. Základním kamenem veškeré veřejné činnosti může pro nás být jen člověk *qua* člověk — jediná rozumem obdařená, myslící a cítící bytost, o jejíž existenci není nejmenších pochyb.

Není třeba rozvádět tu filosofické argumenty ve prospěch tohoto radikálního individualismu. Pádovým argumentem je ostatně každý exulant, který se na základě vlastního uvážení a rozhodnutí dovedl odpoutat od celku, jehož dříve býval příslušníkem — živoucí to doklad nedostatečnosti všech kolektivistických a organistických sociálně-filosofických teorií. I kdyby v celém vesmíru existoval jen jediný člověk, který se z vlastního uvážení rozhodnutí odpoutal od kolektivu z důvodů mravních, byl by jeho případ argumentem nadmíru závažným.

Bylo již často řečeno, že žádný kolektiv nikdy nedokázal myslet a cítit, že veškeré výroky o „citech“, „názorech“, „přáních“ či „potřebách“ kteréhokoli kolektivu (národa, státu, církve, spolku) jsou jen hrubým verbálním zachycením skutečnosti, redukovatelné vždy na větší či menší počet individuí. V přesném slova smyslu „národ“ nemyslí, necítí, nemá žádných potřeb ani přání mimo individua, z nichž se v tom či onom časovém úseku skládá. Bohužel jsou tyto samozřejmé pravdy často s klidným svědomím házeny přes palubu tam, kde homo sapiens je odstrčen do pozadí a kde na scénu nastupuje homo politicus.

Nepřehlízíme nikterak stále těsnější mezilidskou integraci, plynoucí z moderního technologického a sociálního vývoje, zdůrazníme-li takto na prvním místě žádoucího uspořádání individuum, jeho rozumem ospravedlnitelné a podepřené životní potřeby, zahrnující maximální svobodu, rozvoj osobnosti a nárok na štěstí — individuum, jehož práva nesmějí býti omežována ničím jiným, než právy individuí ostatních. Jakákoli instituce a organizace má své racionální a ethické oprávnění pouze potud, pokud slouží těmto potřebám, právům a tužbám jednotlivců. Ony jsou kritériem jakého-

koli sociálního a politického uspořádání — jejich verdikt na této zemi musí být verdiktem konečným.

V metodickém sociálně-filosofickém individualismu, rigorosně posuzujícím veškeré lidské činy a instituce, spočívá spása a naděje moderního člověka. Jen radikální, důsledný, kritický a racionální individualismus učiní z něho vládce a nikoli otroka společenského a hmotného prostředí. Úchylky z této cesty, třeba jen dočasná opojení kolektivistickými mythy jakéhokoli druhu, vedou do bažin, z nichž není návratu. Smrtné objetí Huxleyho „nového světa“ a Orwellova r. „1984“ čeká na člověka, který zbloudil, který ať již z únavy či z intelektuální nebo mravní pobloudlosti abdikoval svou individualitu, rozum a svědomí.

*

Dva subtilní ideologické bludy, skrývající se v různých často svůdných přestrojeních, číhají na neopatrného: blud historicismu a blud relativismu, oba při povrchním pohledu plausibilní, oba však v morální sféře svrchovaně nebezpečné.

Historicismus — jehož je marxismus jen jednou variací — předstírá znavenému, tápajícímu intelektuálovi hotové schema vývoje. Po svém si interpretuje, po případě falsifikuje dějiny. Nespokojuje se popisem a výkladem minulosti, nezastavuje se u hodnocení, které je oprávněné, pokud k němu přistupujeme s mimohistorickými, ethickými kritérii sui generis, které samy historií nemohou být ani potvrzeny ani vyvráceny. Historisující theoretik či politik si pohodlným způsobem zjednodušuje svůj úkol. Vybírá z dějin některé aspekty či epizody, zveličuje jejich skutečný, historický význam a prohlašuje či implikuje, že ony a jen ony jsou „smyslem dějin“, „pravou národní tradicí“ a samozřejmým příkladem a návodem. Na otázku *proč* se máme řídit tím či oním vzorem, jaké budou bezprostřední a pozdější důsledky našeho jednání v případě, že se jím řídit budeme, zda a proč budou tyto důsledky dobré a žádoucí, nedává propagátor historicismu odpovědi. Jeho ethika je pohřbena v některé fázi dějinného vývoje, v nejlepším případě je primitivní ethikou intuitivní, iracionální a axiomatickou.

Oblíbeným druhem historicismu, ze současnosti dobře známým, je historicismus futurisující, který podle těch či oněch „zákonů vývoje“ předpovídá „nevyhnutelnou“ budoucnost lidstva, budoucnost *eo ipso* dobrou a žádoucí, je-

jíž realizaci každý pokrokový člověk má napomáhat či urychlovat. Na otázku „co je dobré“ a „co mám dělat“ dává, podle futurisujícího historicisty, odpověď „nevyhnutelný společenský vývoj“ sám. Ve všech těchto případech jsou odpovědi na problémy ethické obsaženy v některém minulém, přítomném či (s jistotou postulovaném) budoucím stadiu dějin. Tam, kde je nucen k odpovědi v kategoriích ethických, dává zastánce historicismu buď odpověď neurčitě kolektivistickou, nebo se pokouší cirkulární argumentací uniknout zpět na pole minulosti či „vývoje“, z něhož vyšel.

Ryzí historicismus, zabývající se minulostí, je neoprávněně ethicky. Žádná fáze dějinného vývoje, situace či událost nám nemůže *sama o sobě* dát odpověď na otázku, co je dobré a žádoucí, ani na otázku „co dělat“. Ve svých konkrétních manifestacích často bývá, ač nutně být nemusí, neoprávněně i věcně, vědecky. Historicismus futurisující je neoprávněně *nutně* jak ethicky tak vědecky: není „společenských zákonů“, které „nevyhnutelně, nutně“ vedou k nějakému určitému stavu společnosti ve vzdálené budoucnosti. Správná forma vědeckého soudu, budoucnosti se týkající, není „nevyhnutelně se stane to a to“, nýbrž „za takových a takových okolností se stane to a to“, nebo „učiním-li to a to, budou takové a takové důsledky“. Již samo rostoucí lidské poznání je faktorem, který stále nově vstupuje do společenské situace, faktorem pro delší úsek budoucnosti nepředvídatelným. Totéž, v míře ještě větší, se týká ovšem i sociální odezvy tohoto nového poznání. Tak na příklad, i kdyby veškeré Marxovy these byly bývaly správné v době jejich koncipování, pak sama publikace „Komunistického manifestu“, „Kritiky politické ekonomie“ a „Kapitálu“ vnesla do společenské situace řadu nových faktorů, které nemohly než pozměnit další vývoj způsobem, s nímž autor těchto spisů nepočítal. Marxův literární úspěch, sama sociální relevance jeho spisů musila nenapravitelně pošramotit jeho prorocké these, i kdyby ony samy v době jejich formulace byly bývaly plně oprávněny. „Nevyhnutelný společenský vývoj“ pak ovšem nemohl než zabočit na cesty, o kterých se velkému proroku-simplifikátorovi ani nesnilo.

Druhé nebezpečí, nebezpečí ethického relativismu, je v dnešní době, zvláště na Západě, alespoň stejně aktuální. Také tato theorie se vyskytuje v mnoha rozličných formách, jejichž filosofický rozbor nespádá do rámce tohoto článku. Její nejpopulárnější variace lze rozlišit takto: I. *ethický relativismus psychologický,*

podle kterého obsah pojmů dobra a zla není ničím jiným než záležitostí soukromé emocionální preference; 2. *ethický relativismus sociologický*, podle kterého je společnost jediným relevantním tvůrcem mravních norem, takže morálka x u Eskymáků, morálka y v Sovětském svazu a morálka z ve Spojených státech mohou být všechny stejně, či stejně málo, oprávněny.

V obou těchto formách je ethický relativismus především intelektualistickým ospravedlněním úniku, morální kapitulací člověka, postaveného před těžký úkol. Postačí tu poukázat na důsledky, plynoucí z obou těchto teorií.

Zastánce ethického relativismu psychologického nemá logicky práva diskutovat o mravních otázkách, mimo prosté konstatování emocionální preference své či jiných lidí. Dejme tomu, že pan A považuje za dobrý skutek zachránění tonoucího, zatím co pan B považuje za dobré jej nechat utonout. Podle teorie našeho relativisty je problematika mravního meritů obou těchto činů logicky vyčerpána prostým konstatováním citové preference obou účastníků; jakékoli hloubání, diskuse či morální spory další jsou irelevantní.

Podobně důsledný zastánce ethického relativismu sociologického nemá práva srovnávat mravní hodnotu dvou různých společností či jejich institucí. Musí se spokojit pouhým konstatováním rozdílů a zkoumáním míry konsistence jednotlivých ideí a institucí v rámci *těže společnosti*. Instituce koncentračních táborů v SSSR může být potom mravně stejně oprávněna jako instituce sociálního pojištění ve Velké Británii.

Ethičtí relativisté nebývají ovšem v praxi logicky důslední. Svých teorií se obvykle drží jen jako vhodné intelektuální racionalisace úniku před odpovědností tam, kde se jim zdá být příliš tíživou. Částečně je ethický relativismus reakcí unaveného intelektuála, který právem

zavrhl rozumově neudržitelné systémy theologické a dočasně pozbyl vůle hledat cestu ven z mravního bludiště, v němž se ocitl po ztrátě prostých a uspokojujících (třebaže nedodržovaných) axiomů tradiční morálky. U mnoha lidí je na štěstí ethický relativismus jen jakýmsi průchodním táborem nebo místem odpočinku, z něhož je později znovu nastoupena cesta vpřed. I v tomto případě bývá však cena, již lidstvo platí za takovéto periody mravní pasivity, příliš vysoká.

Řešení mravních problémů, zvláště ve vztahu k uspořádání společnosti, je úkolem na jiné těžkým. Není tu obecných, definitivních řešení snadných a prostých, není snadné a přímé cesty k dokonalosti. Nicméně, řada myslitelů nastínila aspoň všeobecný směr, přijatelný modernímu člověku. Snad na prvním místě to platí o utilitaristických morálních filosofech, přesto, že s některými částmi jejich doktrin (jejich exklusivním universálním hedonismem, jejich přehlédnutím okolnosti, že odstraňování bolesti musí mít morální prioritu před multiplikací libých zážitků, a j.) nemůžeme dnes souhlasit.

Podobně jako ve sféře poznání v užším slova smyslu, ani ve sféře mravní není pro moderního člověka návratů k uceleným axiomatickým doktrinám starších věků. Propagování takových generálních ústupů je sotva něčím více než intelektuální kapitulací, kapitulací snad lidsky pochopitelnou, avšak neospravedlnitelnou. Stále racionálnější moderní člověk, žijící ve svobodné společnosti jej hodné, uvědomující si více a více důsledky a mravní kvalitu svých činů a podřizující nekompromisnímu rozumovému testu všechny své impulsy, záměry a instituce, člověk, uvědomující si zároveň svou vlastní relativní nedokonalost a usilující o její postupné překonávání, je cílem, k němuž vedou strmé a neschůdné stezky lidského mravního úsilí.

Avšak konečně se zdá, že nastává doba pravého obrození. Zde je nás několik, kteří se chtějí odvrátit od vyšlapaných cest, zatřást starými muži mezinárodní politiky a pokusit se o cosi nového a velikého. Podaří-li se to, nejen že bude zachráněna Evropa, ale celý svět bude hluboce proměněn. Vytvoření nové Evropy je jediným prostředkem, jak rozřešit problémy našeho věku.

PAUL-HENRI SPAAK (býv. belgický min. předseda a první předseda Evropské Rady) na Sjezdu Evropské Mládeže při Edinburghském festivalu v srpnu t.r.

Z NOVÉ LITERATURY

V NAKLADATELSTVÍ Friedricha Rudla ve Frankfurtu nad Mohanem vyšla v létě tohoto roku německá kniha (překlad z češtiny) autora, který se kryje pod pseudonymem F. X. Havlíček. Kniha má titul „*Die Rote Stadt*“ a obsahuje především líčení událostí v československém pohraničí po roce 1945. Jsou to jakési dějiny komunistického pronikání, zejména v tak zvaném sudetském území, které bylo svým původním obyvatelstvem během jednoho roku skoro úplně vyklizeno. Autor, který tam od roku 1929 působil jako zpravodaj denních novin a tajemník československé strany národně socialistické, ztrávil léta 1948-49 převážně ve věznicích nového režimu; v roce 1949 se mu podařilo uprchnout do Německa. Že jeho kniha vyšla v německém nakladatelství je důkazem, že to, co líčí, vzbuzuje zájem širší veřejnosti než jen československé. Snaží se zároveň dokázat sudetským Němcům, nyní usazeným v Německu, že to, co se s nimi po druhé světové válce stalo, bylo většinou dílem komunistů.

Jsou to zajímavé epizody, které autor, kryjící se pod jménem F. X. Havlíček, líčí. V bývalém německém pohraničí Československé republiky nejsou takřka už vesnice. Orná pole se stala pastvinami. Jen některé domy jsou obydleny, z kdysi krásných příbytků německých obyvatelů se staly stáje pro dobytek. Nejdříve, hned v roce 1945, obsadili vesnice Češi, kteří nechali Němce pracovat pro sebe. Když byli Němci odsunuti, Češi, kteří hospodaření nerozuměli, rozprodali co mohli z toho, co po Němcích zůstalo, a zmizeli. Po nich přišli Maďaři ze Slovenska, za několik měsíců jim však maďarští komunisté v Moskvě vymohli, že se směli vrátit do svých domovů na Slovensku, odkud byli vyhoštěni; po prodání movitého majetku, který na sudetských statcích ještě zůstal, se vrátili na Slovensko. Pak přišli Češi a Slováci z Rumunska, Volyně, Maďarska, kterým tehdejší československá vláda naslibovala všechno možné, jen když se vrátí do Československa. Tito lidé začali hospodařit na německých statcích; neměli dobytek, bylo velmi málo strojů a žádné zásoby. Brzy zjistili, že na horách nemohou existovat a zmizeli. Po nich přišli Slováci, jimž bylo doma řečeno, že na německých statcích mohou zbohatnout. Lopotili se celý rok bez úspěchu, pak zmizeli také. Potom byl udělán pokus s cikány. Byli sebráni po celé republice, dostali vlastnické dekry a měli hospodařit. Ale

jak může cikán z ničeho nic začít hospodařit? K topení a vaření spálili zahradní ploty a krovky svých domů a mnoho z nich zmizelo rovněž. Teď žijí ve vesnicích zbytky všech těchto nových hospodářů, Čechů, Slováků, Maďarů, Rumunů, cikánů. Ale už nemají pocit, že by stavení a pole patřila jim; nejsou ničím více než kandidáty pro kolchozy.

Havlíček podrobně popisuje činnost některých konjunkturálních rytířů komunistického panství. Jeden z nich, učitel Křížek, byl za německé okupace nacistou, potom však chtěl mermomocí i dále hrát vedoucí úlohu. Nic se mu však nedařilo až do osudného února, kdy se stal předsedou okresního národního výboru. Jeho úkolem bylo sestavit pověstné akční výbory, k tomu však potřeboval některé zástupce nekomunistických stran. Tu si dá předvolat vybrané lidi jednoho po druhém a nutí je, aby podepsali prohlášení, že přijímají místo v akčním výboru. U jednoho je to vydíráním, u druhého hrozbou, u třetího podvodem. V jiné kapitole líčí autor, jak se z jedné obce stalo panství jakéhosi bezohledného příležitostného dělníka, jediného místního komunisty, který si postupně každého podrobuje, posílá charakterní občany do vazby a při volbách r. 1948 dosáhne toho, že ze 182 k volbě oprávněných občanů 177 odevzdá prázdný hlasovací lístek a jen pět volí společnou listinu „národní fronty“. Po té se z obce stane kolchoz pod jeho vedením.

Kniha podrobně popisuje činnost komunistického učitelstva, které dětem záměrně vnuká neúctu k rodičům, zato však pěstuje neomezenou loyaltitu ke Gottwaldovi a Stalinovi. Všeobecně lze říci, že veškeré události nám známé jsou tu podány jaksi z druhé strany, zevnitř, a to dodává knize přes některé její zvláště literární nedostatků mnoho zajímavosti. Je průvodcem po komunistickém Československu, průvodcem, z jehož slov lze vycítit upřímnost a pravdu.

E. V. Erdely.

*

THE HAPSBURG MONARCHY 1867-1914, kniha napsaná univ. profesorem v Rochesteru, Arthurem J. Mayem (Harvard University Press, 1951), líčí na pěti stech stránkách politické, hospodářské a kulturní dějiny Rakousko-Uherska od jeho vzniku v roce 1867 do začátku první

světové války. Kniha je velmi zajímavě psána, obsahuje spoustu dat a zpracování obsáhlého materiálu je vynikající, takže ji možno doporučit i čtenáři velmi informovanému a kritickému. Obsahuje i část dějin našeho národa, důležitou pro pochopení dneška, kterou bohužel jen málo Čechů a Slováků, zejména mladší generace, dobře zná. Možno tvrdit, že bylo velkou chybou našeho studentstva a inteligence první republiky, že dobu, která bezprostředně předcházela našemu 28. říjnu, podceňovali, jí nerozuměli a ani se jí rozumět nesnažili. Tato kniha by měla být čtena také těmi, kteří dnes rozboření Rakousko-Uherska litují . . .

Obšrná bibliografie na konci knihy jen potvrdí, co pozorný čtenář tušil již při jejím čtení: že autor kromě knih anglických a francouzských, obírajících se Rakousko-Uherskem, znal a četl jen knihy německé. Tato okolnost způsobila, že osobní portréty na př. Aehrenthala, Berchtolda, Stürgkha, jsou mnohem plastičtější než třeba portréty Riegra, Kramáře nebo Hlinky a že vidí hlouběji do politikých a kulturních starostí Němců než do problémů národů ostatních. Proto také boj Čechů v pražském sněmu a ve vídeňském parlamentě je líčen poněkud vnějškově — bez proniknutí do jeho kulturně-filosofického pozadí. Přes tyto nedostatky je kniha psána neobyčejně objektivně a naše místo v Rakousku a útisk Slováků v Uhersku jsou vykresleny celkem pravdivě. Zejména je tato studie pro nás zajímavá tím, že na ní vidíme, co a kolik z našeho politického a kulturního života proniklo do ciziny, co a kolik se o nás skutečně ví, a na čem tedy je dnes možno stavět. Ukazuje také, jak málo jsme se v minulosti starali o to, aby se poznání o našich zkušenostech a tužbách dostalo do ciziny prostřednictvím našich vlastních spisů, resp. jejich překladů, a jak mnoho jsme zde byli odvislí od několika svých přátel, na př. od takového Seton-Watsona. I tu vidíme, že ku příkladu Maďaři dovedli poslat do světa mnohem více ze své politické a kulturní literatury, což jim ještě dnes je k prospěchu.

Nakonec ještě poznámka: na amerických universitách je dnes již tolik slavistických oddělení. Nemohl si autor nalézt jednoho Čecha, aby mu správně napsal mnohá česká a slovenská jména, která se v knize hemží chybami? Proč psát „Vlata“ místo „Vltava“, proč tisknout „Národ Sobe“ nebo „Myslbeck“? Proč se Habsburgové píší po americku správně (!) s písmenem „p“ na místě prvního „b“, to mi američtí filologové vysvětliti nedovedli.

Václav Deyl.

PAŘÍŽSKÁ revue „Naše cesta“ právě vydala studii M. F. Kašpara „Proč bez sudetských Němců“.

Nová publikace je nesporným dokladem toho, že se exil po několikaleté bezvýsledné diskusi o únorové problematice vrací nyní k další nedořešené otázce československé demokracie, k problematice odsunu a Německa. Je sporné, zda M. F. Kašpar zvolil pro svůj pečlivě připravený diskusní příspěvek vhodnou formu; práce příliš kolísá mezi vědeckou argumentací a politickým pamfletem; autor nejednou podléhá milým předsudkům vlastenecké historiografie, která všechnu vinu svaluje na bedra nepřítelů a vlastní národ odívá do neposkvrněného roucha nejvyšší spravedlnosti. Ale simplifikace už ani nám, ani Němcům, ani Evropě neprospějí.

M. F. Kašpar vychází z these, že DSAP (Německá socialistická dělnická strana) je vlastně kolébkou nacistického hnutí a že sudetští Němci jsou „duchovními otci“ nacismu. Správně: mnozí ze sudetských Němců měli velmi blízko k šovinismu; DSAP však v celkovém vývoji hrála úlohu podřadnou. Roku 1920 získaly německé strany při volbách do československého parlamentu tyto mandáty: sociální demokracie 30, Svaz rolníků 13, Národní strana 12, DSAP 5, liberálové 2; ani při volbách roku 1925 DSAP mnoho nezískala a na vrcholu slávy měla v československém parlamentě 7 poslanců. Vyvozovat z toho, že sudetští Němci jsou vlastně předchůdci nacismu, je při nejmenším ukvapená generalisace. Leckterý sudetský historik snad odpoví, že Češi, kteří v parlamentu měli několik desítek komunistických poslanců, byli předvojem komunismu ve střední Evropě. Taková goebbelsovská argumentace by se M. F. Kašparovi jistě přičila. Uvádí-li autor studie Henleina a Franka jako politické representanty sudetských Němců, nutno dodat, že je po dvacet let republiky, v době před hospodářskou krizí, representovali také Josef Seliger, Ludwig Czech, slavista profesor Spina, dr. Anton Moucha a mnozí jiní, kteří pokračovali v „zemské“, české tradici doby předbřeznové.

Do nastávající diskuse s Němci je nám zapotřebí především mens aequa et clara. Neprospěje nám ani zjednodušování, ani politické třídní faktů. V dobách příštích nám argumenty z doby mladočeského nadšení a odsunové hořečky už nepomohou . . .

P.D.

TEN ZAČÁTEK

JAN TUMLÍŘ

Po větrném dni bylo v noci zima, studené, čisté nebe se spoustou hvězd. Leželi jsme v příkopu státní silnice, už třetí den jsem nezul boty, nohy mi v nich opuchly a bolely. Měli jsme hlad, byli jsme nevyspalí, unavení a prokřehlí; k ránu vystřelil někdo se svahu k Brožinu raketu na poplach. Někdo odpověděl krátkou serií z automatické pistole, ale byl to zase jen planý poplach; vítr přinesl útržky rozčilených a nevrkých hlasů a pak bylo ticho. Nad Prahou stála červená záře.

Svítání přicházelo váhavě přes zelenomodrá žita, obloha zbledla, ticho se prohloubilo, zima byla k nevydržení. Spojka přinesla rozkaz: máme se jít do vsi najíst, vyspat a v jednu hodinu se hlásit na kopci za Hájkovým statkem.

Nevěděli jsme kam jít; vesnice dosud spala pod svými kaštany a akáty, jen z velkého statku za zatáčkou zvonily konve ranního dojení. Na rohu Červené hospody stála selka s kbelíkem mléka a dívala se na nás. Jirka ji pozdravil a ona se zeptala odkud jsme. Pozvala nás na snídani.

Byla to jedna z nízkých chalup v uličce stíněné starými stromy. Umyli jsme se v plechovém umyvadle, oholili synovým aparátem, já jsem si dokonce zul boty a opláchl nohy; v kapse jsem měl rezervní ponožky. Potom jsme snídali placky a řídkou selskou kávu, za okny vycházelo slunce, z dálky bylo slyšet výstřely. Na rozloučenou přinesla láhev rosolky a každý jsme museli vypít tři kalíšky.

Stála na zápraží a dívala se za námi, když jsme odcházeli svažitou uličkou. Slunce už začínalo hřát, z komínů stoupal kouř, šli jsme pomalu a bez cíle pod obrovskými kaštany a rosa v květech už oschla a k zemi se začínala snášet silná vůně. Potkávali jsme jiné muže s puškami a automatickými pistolemi, dvě děvčata šla s nákupními taškami a usmívala se na nás, z noční zimy zbyla už jen stříbřitá mlha na okrajích nafialovělého blankytu. Zapálil jsem si cigaretu a kouř tvořil pravidelné vlnovky v čistém vzduchu.

Občas někdo z nás prohodil něco bezvýznamného. Nic vlastně nemohlo mít význam v této chvíli, byli jsme u cíle. Byli jsme docela malí když jsme začali čekat a trvalo to šest let. Nemohli jsme se zachovat jinak, než jsme se zachováli, situace byla jednoznačná: nemohli jsme než stoupat tou úzkou uličkou s těžkými kusy oceli v rukou a na ramenou. Opravdu, nic jiného nemohlo mít význam v té chvíli. Bylo mi devatenáct, Jirkovi sedmnáct, Pavlovi dvaadvacet. Byl konec války. Řekli nám, že je revoluce.

★

Musel jsem znovu myslet na ten začátek.

V sobotu přšelo celou noc, bylo nás deset za velkým stohem na konci vsi a po půlnoci už skoro všichni spali v díře, kterou jsme vyhrabali do mokré slámy. Seděl jsem s Pavlem na stránce nad cestou, zády k větru a dešti; přes hlavy a ramena jsme měli vozovou plachtu. Bylo nám zima. Pavel našel v kapse několik cigaretových zbytků a já jsem mu dal papírek; ukroutil si cigaretu a mlčky jsme si ji podávali a dívali se na obláčky kouře, jak se svíjejí pod padající vodou a rychle roztrhávají. Tabák byl vlhký a cigareta chutnala hořce na lačný žaludek.

Teď už to nemůže dlouho trvat, říkal jsem si v duchu. Zvláštní, jak jsme s tím vždycky počítali.

Potom mne napadlo, že by nás všechny ještě mohli postřít; ale to byla vlastně neuvěřitelná myšlenka, jako z románu. Mrtví jsou tak hrozně neskuteční, když o nich člověk slyší. Jako Jirkův švagr, pamatuji se, jak jsme tehdy jeli domů, bylo to na začátku června a otevřeli jsme

všechna okna ve vagoně a později přistoupili chlapi ze Severky a vyprávěli, že Prouzovníka zatkli ráno v šatně a už odpoledne hlásili mezi popravenými. Vzpomínal jsem, jak ještě pár dní před tím šel s námi od vlaku a nemohl jsem věřit, že už je mrtvý. Když jsme šli kolem jejich domku, Helena, Jirkova sestra, nařikala vysokým hlasem: Pepa, můj Pepa.

Jirka dnes celý den pobíhal po vsi, bledý rozčilením a rád by se byl zmocnil nějaké pušky nebo aspoň pistole. Nechtěli mu ji dát, říkali, že je na to ještě příliš mladý. Pršelo vytrvale a já jsem si představoval rozsvícené parky a hudbu, smějící se ženy v letních šatech a vlnajky, všude spousta vlajek.

— Lidi jsou k nepoznání, řekl Pavel, — to bys nevěřil. Byl jsem odpoledne na státní silnici, jak zastřelili toho motocyklistu. Zdena Boháčů na něj mával, aby zastavil a on se jen přikrčil a přidával plyn; ale za mžstvem na něj čekali s brokovnicí. Spadnul a benzin se rozlil po asfaltu a chlapi hned po něm. Ten hlupák si spletl cestu, měl u sebe jízdní rozkaz na sever, k hranici, a jen omylem se obrátil doleva; já vím, že měl taky radost, že už je konec. Člověče, ještě kopal nohama a už s něho stahovali hodinky a boty a strejda Karel nadával: Podržte mu někdo tu druhou hnátu, k sakru, mlátí kolem sebe jako kobyla.

Pavel byl sirotek a strýc Karel se o něj od malička staral. Jestlipak jsou mrtví ještě tak ne-skuteční, když je člověk viděl umírat?

— Teď už se nedá nic dělat, pokračoval Pavel. — Už jsme v tom všichni. Ale já bych rád věděl, proč to vlastně začínali, vždyť už byl stejně konec. Pár lidí si potřebuje udělat čisté svědomí — ale kolik jiných teď dělá věci, za které se budou stydět až potom. A budou si to navzájem vyčítat a mít jeden druhého v hrsti.

Pavel měl strýce Karla velmi rád, říkal vždycky, že se o něj ani nemusel brát, byl to jenom bratranec jeho matky a měli chalupu a matčina mladší sestra se vdala na usedlost. Ale ta ho k sobě nechtěla, protože Pavel byl nemanželský. Pavel vždycky říkal, že strýc Karel má dobré srdce. Pršelo až do rána, déšť drobně tůkal na plachtu na našich zádech a už jsme nemluvili. Pavel si plival na špičku boty a já jsem mu chvílemi klímal na rameni.

*

Odpoledne bylo skoro dusno, nad kopecem stálo několik oblaků a vítr neměl dost síly, aby jimi pohnul. Vyprávěli nám o pancéřovém voze, který tu odstřelili včera ráno. Hovořili jsme ztlumenými hlasy, v jeteli stály dva kulometry, přes pole a remízy bylo vidět daleké vesnice a čerstvá vůně jetele, umdlívajícího v horkém slunci. Leželi jsme tam až do noci, začínalo být zima. V deset hodin nás přišli vystřídat a šli jsme spát do prázdné školní třídy, kam nanесли slámu a přikrývky.

Jirka tam ještě nebyl. Dopoledne ho poslali na kole s nějakým uzkazem a asi v jednu hodinu přišel na chvíli za námi a říkal, že dělá spojku. V místnosti leželo porůznu asi pět mužů, ustlali jsme si v koutě a Pavel beze slova usnul. Já jsem nemohl spát, myslel jsem na naše doma a co se asi děje v Praze a v celé zemi: na všechny muže, kteří teď hlídají ve tmě na silnicích. Na ta dvě děvčata, která se na nás ráno smála, šla si do krámu, jako by ani nebyla revoluce. Potom, nevím proč, jsem začal myslet na skleníky v naší zahradě.

Za chvíli přišel Jirka, potichu našlapoval a vypadal unaveně. Naklonil se nad prvním spáčením a já jsem slabě zasyčel, aby nás našel. Posadil se vedle mne, začal si zouvat boty a mlčel. V místnosti byla téměř tma a já jsem byl rád, že jsme zase pohromadě. Jirka přes sebe převhodil přikrývku a položil se; jak se při tom nadýchl, zajektaly mu trošku zuby.

— Ten chlap musel přece vědět, že já to nechci udělat, řekl přiškrceným hlasem sám k sobě. — Tak proč si nedal říct? Ježíšmarjá, vždyť já doopravdy nechtěl. Chvíli nahlas polykal a potom vzlykl.

— Co se ti vlastně stalo? zeptal jsem se. Zvuk mého hlasu jím škubnul, jakoby si teprve uvědomil, kde je, a pláč z něho vyhrkl vášnivým výbuchem. Dlouho jsem ho nemohl uklidnit.

Poslali ho k malé posádce, která hlídala rozcestí asi kilometr za vsí. Odpoledne tam projíždělo auto a nezastavilo na vyzvání; z rozstříleného a hořícího vraku pak vytáhli jednoho, který byl ještě na živu, byl to důstojník. Jirka dostal pušku a rozkaz dovést ho dolů do vsi. Musí jít tři kroky před tebou a mít pořád ruce nahoru, řekli mu. Nesmí se zastavit nebo ohlédnout, jak udělá falešný krok, střílej. Tihle chlapi jsou strašně nebezpeční.

Když došli pod kopec a na obou koncích silnice nebylo nikoho vidět, důstojník se zastavil a říkal něco německy. Jirka křičel česky, aby se obrátil a německy „Weitergehen“ a v panice mu vypovídal hlas. Němec mluvil dál a začal spouštět paže a Jirka vystřelil. — Pořád ještě hýbal bradou, ale už nemluvil. Udělal krok a natáhl ke mně ruce a upadl. Byl asi metr ode mne. Nevěděl jsem, co mu mám říct. Chtělo se mi mluvit o něčem jiném, byl bych si s ním rád vyprávěl o footballu nebo o tom, co budeme dělat po válce. Řekl jsem mu, že se nedalo nic dělat, tak že to chodí a teď že na to nesmí myslet. — Já vím, řekl Jirka a pro slzy mu sotva bylo rozumět. — Ale když on se tak podobal našemu Pepovi. Potom si řekl o cigaretu a chvíli potichu kouřil, asi se styděl. — Nemysli si, že jsem brečel pro toho Němce, řekl po chvíli. — Nějak jsem se zklamal sám v sobě a tak mi přišlo líto Pepy. Snad by teď byl pomstěnej, kdyby... kdyby ten chlap neupadl tak blízko přede mnou.

Tabulky na oknech se chvílemi rozsvěcovaly vzdáleným ohněm a září vybuchujících raket.

*

Hlídali jsme velké skladiště na pražské silnici asi půl kilometru za posledním stavením. Bylo to na návrší, slunce svítilo a vzduch byl jako studniční voda, dívali jsme se dolů ke kostelu, kde pod rozkvetlými stromy pohřbivali první padlé. Občas slabě zavál vítr a ze hřbitova jsme slyšeli křídlovku a heligon, byla to národní hymna, to bylo po prvé, co jsem zase slyšel hymnu ve volném vzduchu.

Byli jsme v márnici už dopoledne, když jsme se dověděli, že tam leží dva z našich bývalých spolužáků. Bylo tam chladno, spousty čerstvých květin a několik much vzlétlo, když jsme ustoupili. Svě spolužáky jsem nepoznal. Měl jsem v paměti řadu dětských podob ze školní fotografie, ale z těch ztrnulých tváří, soustředěných k bolesti a umírání, se už nedala vyčíst jména. Pod kyticí bezu bylo vidět ruku s ohnutými prsty, v prohlubni dlaně ležel váleček uschlého bláta. Byl jsem rád, když jsme zase vyšli do teplého bzučení včel a proudů slunce, padajícího korunami kaštanů.

Později toho odpoledne přivedli dvaadvacet zajatců, byli to Litevci v německých uniformách, a šest mužů z naší skupiny je mělo provázet dál na Prahu. Museli už mít kus cesty za sebou: obličej je měl bezvýrazně prachem a únavou, ruce sepnuté na hlavách a někteří krváceli, jak prošli davem, který se vracel z pohřbu. K eskortě vybrali tři Rusy, mladého sedláka s velkýma rukama a mne s Pavlem.

Šel jsem po levé straně kolony a Pavel přede mnou. Zajatci mezi sebou tiše hovořili a jeden z Rusů si pískal a za zatačkou, kde se silnice svažuje do údolí, začali Rusové za posledním trojstupem střílet z automatů. Řada vedle mne padla jako skosená a ostatní se začali rozbíhat, ale žádný neuběhl daleko. Odskočili jsme s Pavlem na okraj silnice, aby nás Rusové nezasáhli, a slyšeli jsme je, jak na sebe cosi křičí. Na mezi za druhým příkopem stál ten sedlák, co šel s námi, byl špinavě hnědý v obličejí, jak zbledl pod svým opálením, a řinul se z něho pot. Za ním klesalo dlouhé pole mladé pšenice a několik motýlů tančilo na vlnách teplého vzduchu. Litevci leželi na silnici a v příkopě jako převrnuté loutkové divadlo. Jejich velitel, vysoký, hubený chlap, stál poněkud stranou; spustil ruce podél boků a díval se na nás opovrhlivým obličejem.

Oddílů litevské domobrany se obávali na východní frontě a o jednom z ruských zajatců vyprávěli, že mu Němci upálili rodinu v nějaké sýpce na Ukrajině. Ale kdo mohl chtít, abych já byl při tom, když tihle muži umírali? Byl to jejich život po celé roky, v nesčetných nocích to prožili předem; a tahle důvěrnost a chladná odbornost, vědomí, že to je z rukou stejně zasvěcených, to teď zřejmě bylo důležité. Měli právo očekávat aspoň tuhle čistotu, a tu jsme pošlapali, vetřevši se diváci, trapní amatéři, ověšení zbraněmi, s nimiž jsme sotva uměli zacházet.

Jeden z Rusů, Nikolaj, ten z Ukrajiny, udělal několik kroků a zastavil se před vysokým Litevcem a díval se mu do očí. Litevec se usmál, pohrdlivě a trochu unaveně, zvedl ruku do výše prsou a udělal prsty vybízivý pohyb, jako by lákal malé děvčátko do svého náručí. Los, los, řekl. Nikolaj nařídil svou automatickou pistoli na Einzelfeuer, zavřel jsem oči, a Nikolaj začal střílet v pravidelných intervalech. Jednou jsme šli z tanečních po nábřeží a světla s měsícem uplouvala na pomalé vodě — snad právě tehdy hořela ta sýpka na Ukrajině a jindy, když jsme hráli football a děvčata za bránou ochraptěla nadšením, ležel Litevec v nějakém močále a házel granáty a pot mu stékal do světlého obočí. Když jsem otevřel oči, byl už u země, v podřepu, a poslední výstřel byl do krku, otevřela se tam velká černá díra a hlava mu sklesla dozadu za rameno. Dopadl na kolena a zůstal tak, jako malá hromádka. Když jsme se s Pavlem vraceli, báli jsme se podívat jeden na druhého. Pavel si zapálil cigaretu a po několika tazích ji zahodil.

*

Druhý den už tu byly ruské tanky a my jsme šli domů. Příklad rano jsem se vrátil na silnici a mlékařské auto mne vzalo do Prahy.

Nikdy jsem ji neviděl tak krásnou. Obloha se tetelila světlem a pod nohama chrastilo sklo, činžáky v Kobylisích byly posety střelnými ranami a obnažená omítka měla slézovou barvu a vypadalo to jako růže, rozkvétající na všech zdech a všude byly květiny a slunce a mír byl bílý pták, který ti slétá na dlaň a pozoruje tě moudrýma, živýma očkami. V Libni nejezdily tramvaje a šel jsem pěšky přes Invalidovnu s malou průvodčí, měla opálený nos a na pusku si našmírovala jásavě červenou růž, bleděmodrou bluzičku si rozhalila přes kabát uniformy a vyprávěla mi o sobotní noci na trojském mostě. Skončila tím, že teď už nebude na nic čekat a hned se vdá, byla to opravdu moc hezká holka.

Na příkopěch už byli vyholení muži ve světlých svátečních šatech a ženy s vysokými podpadky a mezi nimi se proplétali revolucionáři a gardisté a všichni byli velmi malební s barevnými šátky a páskami a s nábojovými pásy křížem přes prsa. Z tlampačů hrála hudba a nad Starým městem kroužilo hejno holubů, nikdy bych si nebyl mohl představit, že to bude tak krásné. Ztrávil jsem tam tři dny a večer jsme chodili tančit a na Vltavě jezdily loďky s lampiony. Byl jsem ochoten všechno zapomenout pro obraz té šťastné Prahy.

Když jsem se vrátil domů, stála před vesnicí slavobrána s nápisem Ať žije Rudá Armáda. Před hospodou stáli mužští a přeli se o to, kdo bude mít v noci službu v pohotovostní četě. Ni komu se nechtělo a když jsem se ptal, proč ještě hlídají, řekli mi, že krajem se ještě potulují uprchlí němečtí vojáci. Navečer prý také někdy přijíždějí rudoarmějci. Řekli mi také, že na Národním výboru už sepisují první udání a pro několik lidí že mají přijít četníci.

Došel jsem domů a sousedova Anička mi vyřizovala, že na hřišti na mne čekají Pavel s Jirkou. Seděli sami v trávě pod břehem a Jirka tahal Pavlovi od úst poloprázdnou láhev. Měli radost, když mne viděli a musel jsem dopít, co zbývalo v lahvi. Pavel říkal, že to všechno zavínil on a prosil mne, abych mu to odpustil, že teď odjíždí do pohraničí organisovat litevskou domobranu. Potom usnul, mezitím co se mi Jirka snažil vysvětlit svůj složitý plán na ilegální hnutí a novou revoluci. Ale brzo viděl, že ho nestačím sledovat a začal se zase stydět a dlouho mlčel. Nakonec zakroutil hlavou a řekl: — Tak já už jsem svobodnej, já jsem vlastně samá svoboda — nechceš se se mnou zasnoubit, abych z toho vůbec něco měl? Potom dlouho zvracel a když se mu zase vrátil dech, řekl nechápavě: — A to jsem se ještě dobrovolně pomáhal osvobozovat.

*

Po několika letech jsem znovu šel tou alejí. Bylo to v létě v noci, přede žněmi, a doprovázel jsem jednu dívku z taneční zábavy. Líbali jsme se trochu a potom mi ukazovala místo, kde tehdy padl její bratr, bylo to v poli pár kroků od silnice. Říkala mi, že seděla u jeho mrtvolky celé dva dny, než ho pohřbili. Modlila se za něj a měla strach, aby mu neukradli zlaté zuby z rozstříleného obličejce.

BÁSNÍK VE SPÁRECH APARÁTU

ALBERT (Dokončení)

USMÍŘENÍ, *horribile dictu*, přinesl Novomeskému nacism, rozmetavší republiku a zplodivší Slovenský štát, nacism, který v troskách Československa pohřbil KSČ, aby po několika měsících uzavřel se svým sovětským protějškem pakt o přátelství a neútočení. Dosti paradoxní, leč nikoli nepochopitelné; úžasné převraty, které Novomeského učinily psancem, těkajícím v obsazených Čechách, mu na krátkou chvíli dovolily okusit nečekané svobody. Neboť se světem, který byl před jeho očima ztroskotán, jakoby padla pouta, jež by ho svazovala.

*„... emigrant bez vlasti a všade s domovom,
rebríňák bez záprahu na pokraji cesty,
alebo jarným bleskom rozčesnutý strom,
tá smutná hruška v poli s nalomenou šijou,
udalosť neschválna a predsa bez náhod,
cynický svetobežník s tajnou nostalgiou,
večný žid na pobreží babylonských vôd.“*

Tak se charakterisuje básník ve sbírce „Svätý za dedinou“, vyšlé r. 1939 v pražském Melantrichu. To srovnání se sochou svatého, stojícího někde na rozcestí za vsí, vyslovené v názvu sbírky, je neobyčejně výstižné: svoboda, poskytnutá katastrofou devětatřicátého roku, je svobodou zvláštní, skrz naskrz negativní. Svoboda od něčeho, neodvislost v nejužším smyslu, rozhodně ne harmonický, sluncem prohřátý stav milosti, který ve svobodě v plném významu slova nalézáme. Není divu, že básník si toho nedostatku je vědom a volí neradostné metafory, když svou situaci interpretuje; osamocenosť, desiluse a zavrať metafysického smutku jsou břemenem Atlantovým, které na trvalo mohou snášet jen duchové nejsilnější.

Krátce po vydání knihy se Novomeský vrací na Slovensko, do Tisova štátu — dojde-li k procesu, bude tato okolnost exploitována jako doklad, že básník propadl luďáctví. To je ovšem nesmysl: zatím co v Protektorátě se situace rychle stala nedýchateľnou, ustrnulo Slovensko na vývojovém stupni Druhé republiky a zůstalo vzhledem k českým zemím hotovým eldoradem svobody. Za takových poměrů exil, který si básník s počátku uložil, přestal mít smysl; komunistická minulost, která u nás byla nebezpečným antecedentem, v luďáckém režimu další literární aktivitě nepřekážela. Novomeského druhové z Davu (již r. 1937 přestal vy-

cházet) pokračovali tedy stejně jako on sám nerušeně v publikování svých veršů a statí.

Již v létě 1941 zašlehl blesk německo-ruské války na pozadí této idylly; v druhé válečné zimě nadešel stalingradský obrat a po té se fronta nezadržitelně vrací k slovenské hranici. Jak těžko je popsat to, co se od 22. června 1941 odehrálo v duši Novomeského, jeho druhů a mnoha ostatních! Období pochybovačného isolementu skončilo tak náhle jako započalo — podivná svoboda, která kdysi spadla do klína, byla radostně směněna za lesklou minci velké iluse. Sotva se v světovém měřítku ustavila lidová fronta proti Hitlerovi, vypršela komunistovi Novomeskému jeho dvouletá dovolená — rozbíhá se ilegální činnost, která v průběhu let nabývá stále širších a konkrétnějších forem.

Známe dobře ty plané naděje — po zkušenosti apokalyptické konflagrace bude Sovětský svaz, utrpením očištěný, spět k demokracii, právě tak, jako jeho západní spojenci doplní svou „formální“ demokracii dalekosáhlými sociálními a hospodářskými reformami. Po konečném vítězství Spojenců nadejde epocha trvalého míru a spolupráce. Komunismus bude loyálně přispívat k budování nového světa. Nebyli jen demokraté, kdož naletěli; Stalin hrál výborně svou úlohu. Dovolil pravoslaví, kozáckou samosprávu a nechal přepsat dějiny v národně-konservativním slohu; čekalo se, že diktátor bude pokračovat do nekonečna v povolování šroubu.

Vraťme se k Novomeskému. Recidivy bývají urputnější než nemoc sama.

*

Předposlední a poslední akt.

V Slovenském povstání hrál Novomeský významnou úlohu — zatím co Nezval, S. K. Neuman nebo Olbracht „přezimovali“ jako krtci, tento básník bojoval, strádal a do úmuru dřel. V radosti, že staré prožluklé pochybnosti vítězná skutečnost rozplašila, jakoby se vracel do doby dvacet let vzdálené, kdy naivně, nadšeně, klukovsky vyznával komunism. Záplava práce přehlušila vše, co by proces reindoktrinace mohlo rušit nebo zdržovat. Demjan Bědný kdysi napsal: „... především strany člen, veršovec teprv pak...“ — kredo to „poety“ nového sovětského řádu. V případě Novomeské-

ho bylo dosaženo dalšího stupně dokonalosti: funkcionář udusil umělce dříve než se kdo nadál.

Moc korumpuje: sekční šéfovství, Dobříš a různé ty výhody a diškrece, československou lidovou demokracií předúnorovou nabízené, lámaly páteře umělců, kteří dříve jen živořili na periferii společnosti — nenadálé uznání je vyvedlo z konceptu. Básník, jmenovaný dokonce poverenikem školství, degeneroval už nadobro v byrokrata.

Ale to je jen jedna faceta neblahého vývoje — nezapomínejme na to hlavní. Vojenské vítězství nabylo, dávno před rozdáváním obročí, povahy duchového argumentu, výmluvnějšího nad ostatní. Hegelovská poučka, že to, co jest, jest rozumně, zdeformovala myšlení těch, kdož dříve pochybovali. Fakt, že Rusové dobyli Berlín, Vídeň a Prahu, ospravedlňoval veškeré násilí, teror a zlo sovětskou despotií kdy zplozené, ano každý zločin zdál se být jen nezbytným článkem v řetězu konečného dobra. K této šalebné theodiceji přistupovala obratná taktika v zemích, které měly být pozřeny: zatím co suverenní cynism v kremelských komnatách vědomě užíval kamufláže, brali naši, i vysoko postavení komunisté, přestrojení za realitu. To bylo ostatně naplánováno; je lépe, jedná-li se bona fide.

Na Slovensku, kde mentalita převážně většiny obyvatelstva byla ostře protikomunistická, museli si vůdcové strany po moskevském přání počínat mnohem umírněněji než v Čechách. Aby se vzal separatismu vítr s plachet, vystupovali komunističtí povereníci jako neoblomní fedrovatelé největší možné nezávislosti na Praze a ochránci slovenské národní svébytnosti.

Po Únoru to už nebylo třeba — formální autonomie se musela zredukovat na plášťk bezohledného centralismu, tentokrát nikoli pražského, nýbrž moskevského. A jak už to za „Oponou“ bývá zvykem, osoby, které se starým kursem příliš srostly, musely padnout. Jejich odsouzením se slavnostně smazala tabule, a to, co doposud na příkaz shora platilo za správné, bylo ex post, když mouřenín vykonal svou povinnost, „odhaleno“ jako úchylka. Buržoasní nacionalism.

Na 9. sjezdu KSS, 24. května 1950, soudruh Široký Vilmos, jemuž blahovůle „Velikého Bratra“ dovolila fysicky představovat kontinuitu Strany, konstatoval: „Ideologii buržoasního nacionalismu zanesli do naší strany soudruh Husák a soudruh Novomeský. Soudruhovia Husák a Novomeský nevideli v slovenskej národnej otázke nikdy súčasť všeobecnej otázky pokroku, demokracie a socialismu, **časť, ktorá**

je podriadená celku a preto musí byť skúmaná vždy s hľadiska celku. Preto sa dostali do vleku slovenskej nacionalistickej buržoázie.“

V dlouhém výkladu neopomenul Široký očistit reputaci strany ze všech možných přehmatů, jichž se v dobách národněfrontové taktiky byla dopustila a přišpendlil je pečlivě na kabát obou obviněných a ministra Clementise. Závěr však (pokud se týkalo Novomeského a Husáka) vyzněl smírně, expiace úchylek se omezila na sesazení z funkcí. „Menovaní súdruhovia majú možnosť v inej funkcii napraviť svoje chyby, osvojiť si marx-leninskú teóriu a dokázať, že si zasluhujú dôveru strany.“ (Potesk.)

Benignost partajního vedení však musel Novomeský draze zaplatit — v rozsáhlé sebekritice musel zopakovat obvinění na něho vznesená, přiznati všechno bez výhrady a vyjádřit uspokojení že ho strana tresce. Nemyslíme, že bylo na něho působeno nátlakem jiným než morálním, apelem na stranickou kázeň a přísliby, že sebekritikou bude věc vyřízena. Hořká pilulka byla podávána s čokoládovou polevou, aby byla snesitelnější — Novomeský směl zpověď vyslovit ve formě, která by ho osobně neponižovala.

Podrobil se.

K čemu se před sjezdem přiznal? K nesprávnému postoji v otázce slovenské, a tím k nepřímé podpoře domácí reakce, k podcenění zpátečnických sil v národě a k prezírání třídního momentu v osvobozovacím boji, k přílišné shovívavosti a povolnosti v personální politice svého resortu. Šlo vesměs o nedostatky a úchylky z let po 1944, dřívější minulost nepřišla na přetřes, nepřihlédneme-li k paušální zmínce o Davu a jeho ideologických nedostatecích. Jako motivy svého jednání směl obviněný uvést nedostatečné uvědomení si marx-lenin-stalinské theorie a měkkost povahy, tedy chybování bona fide.

„IX. sjezd KSS podrobil ma ostrej kritike. Bol to však môj sjezd. A to v tej samej miere v akej bol sjezdom tých súdruhov, ktorí túto kritiku vyslovovali. Bol mojím sjezdom preto, lebo vysoko vyzdvihal zástavu marxismu-leninismu najmä na ideologickom poli. A o to ide! To je jeho víťazstvo a to je aj víťazstvo nového Slovenska v socialistickom Československu. Preto sa k tomuto sjezdu hlásime bez výhrad a oddane.“

*

Dohoda, kterou Novomeský se stranou uzavřel, byla nikoli smírem, nýbrž kapitulací, ať

již její text byl důstojný a respektující slabšího partnera. Zatím co přiznání na sjezdu coram publico nahrálo nepřátelské skupině ve straně všechny věcné trumfy do rukou, obdržel básník odměnou čocovici vágního příslibu, že vedení mu poskytne širokou možnost rehabilitace. Strana si samozřejmě mohla dovolit dohodu v příhodném okamžiku negovat a obnovit tlak na bezbranného — obvyklý další stupeň likvidačního řízení.

Po několika měsících byla už situace k tomu zralá. Clementis, Husák, Novomeský a mnozí jiní byli zatčeni — od jara loňského roku hovoří rudý tisk o jejich záškodnictví, zradě, špionáži, diversantství. O maloměšťáckém kosmopolitismu a dekadenci — kořeny úchyly, stransfigu-

rované v zločin, jsou odhalovány až hluboko v dvacátých letech.

Někde v žalární kobce, pečlivě izolované od vnějšího světa, probíhají poslední fáze tragické pouti člověka a básníka. Inkvisitoři SNB proměňují odborným způsobem jeho životopis v pásmo ničemností a podlostí; pro účely partajního disciplinování mas je třeba, aby zpracovávaný subjekt, člověk, jehož láska a snění přivedly až k pekelným branám, vyšel z jejich rukou jako odporný netvor, jemuž by bývalo lépe, aby se vůbec nenarodil.

A co je na této věci nejhoršího: oběť, která je už na samém konci šikmé plochy, nemá, jak se obáváme, sil, aby se posledním důsledkům alespoň pokusila vzepřít. Ba, uvědomuje si vůbec, že se na ní páše bezpráví?

SOUDRUŽSKÝ EPILOG:

HORÚCIM PEROM

MILAN LAJČIAK

. . . Otvorte oči.

Všetky. Vidiace i slepé.

Dnes moje oči — nenávisť a hnev.

Zajagala sa veršov ostrá čepel.

To proti zrádcom zapalujem spev.

To proti zrádcom Gottwaldovej strany,
vrahom a pobehliciam bez duše,
je treba naše šťastie brániť,
a veľké šťastie budúce.

Keby tu vravel ktosi: smutná vec,
nájsť podlé ruky na matkinom hrdle,
nech počuje ma, moju reč,
čo radostne si hudie,
vášnivá, bojovná sa valí
a volá z tribún histórie:
Najväčší z nás, ten komu smrťou vyhrážali,
prezident Gottwald žije!

Už miera jeho ruky v kľbko hadov jedovatých
a ako orol z výšav striehne, hľadá.
Pred týmto zrakom špión jazyk strati
a blednú líca s púdom velezrady.

Tak vyklúly sa predsa,
šidlá z vreca.

Mária Švábová prestala byť sfingou.
Skončila cesta slúžky Churchillou
a Šlingou.

Tak ako Šlinga
s jeho frajerkou,
doviedeli sme Clementisa,
aj cez dym salónov a lôží,
vo fraku americkom
a v ústach s fajfkou Bruyérkou,
z rukáva súkať
odkazy Londýna.
Teraz ho strážia moji priatelia
a na celu mu číslo väzeňské
stráž mojej Republiky
pripína.

Keď spomeniem si na básnika,
čo vedel víno zrady piť,
už nemám rytmu, ani rýmov,
ani jemnocit.
Dopísal pašovanou ceruzkou
kompozíciu s prašivinou
a nenapíše ani dobrý nekrolog.
Tak ako žil, bez chrbtovej kosti,
šmajchlujúci sa anarchii,
Eiffelovke,
obdivujúci trockistický hmyz,
zahynie, bez lásky zomrie,
ako žili
kamaráti z mokrej štvrte,
Doktor Husák a Mach perohryz . . .

(Z posledného ročníku „Tvorby“.)

EXILOVÉ NOVINÁŘSTVÍ

FRANTIŠEK BREGHA.

PŘED NEDAVNEM mi rozmar denního života popřál volný večer. Byl jsem příjemně překvapen a abych ještě zvýšil tuto nadálou radost, vzal jsem do ruky kupu exilových časopisů, která se v posledních měsících nahromadila na mém psacím stole. Pomalu se mé myšlenky přelily do milých proudů češtiny a zdálo se mi, že ani ty nejnesmyslnější argumenty politických stran mne nebudou moci vyvést z dobré nálady. Říkal jsem si: Jaký to svatý večer! Kéž by jen čas byl milosrdný a zpomalil svůj let!

Stránku za stránkou jsem obracel, četl, co myslí agrárníci, národní socialisté, co čemu říká Tribuna, Skutečnost, Nová Cesta, Veritas, Naš Směr, Čas, Nový Domov, Rozpravy, co se děje v Radě, co dělá — či lépe řečeno nedělá — ten či onen Svaz, Výbor, Sdružení, jak v každé zemi nyní odlišně uvažují lidé, kteří kdysi v republice a ještě v Německu byli týchž názorů. Po dvou hodinách se mi zdálo, že se mě zmocňuje určitá nevolnost. Četl jsem a nerozuměl. Snažil se pochopit, co kdo chtěl vlastně říct, a smysl mi vždy nějak proklouzl mezi prsty. Jak kdyby čeština již nebyla češtinou, nýbrž dorozumívajícím prostředkem omezených stran, spolků, klanů, skupinek zasvěcenců. Pociťoval jsem únavu a prázdno, které jsem zajisté nečekával a divný smutek nahradil olej jasně radosti ve stroji mých myšlenek.

Odložil jsem tedy časopisy a mezi spánkem a vědomím mé snění mne přivedlo ku srovnání našeho exilového novinářství s novinářstvím anglickým a francouzským. Divný to pocit: cítit se více doma v listech cizojazyčných než v listech, v nichž koluje ještě krev mateřštiny! A cizejší ještě, že vloudil se v duši, aniž bych dobře věděl kdy, jak, proč . . .

Toto zjištění stačilo, abych se vytrhl z ne-souvislých úvah a namátkou zvolil několik časopisů cizojazyčných, jež ležely na témže stole. V rychlosti listoval jsem New Leader, Epreuves, Foreign News, Figaro Littéraire. Skutečně, zde se píše, aby se něco řeklo! Rozbírané otázky se mi zdály bližšími a má únava byla okamžitě zahánána znovuuvzbuzeným zájmem a zvědavostí.

Po prvé jsem si uvědomil, že zde musí být nějaký vážný důvod, určitá příčina, jež by vysvětlila toto pozvolné odcizení se časopisům exi-

lovým. I vzal jsem je znovu do ruky a začal je listovat, cítě se jako lovec v džungli bádaající nad stopami neznámé zvěře. Některé věty a odstavce jsem přečetl třikrát i čtyřikrát, aniž bych pochopil, v čem jen vězí nesnáz. Napadlo mne, že snad jde o mlácení prázdné slámy a že zrno nenajdu ať dělám co dělám; zahnal jsem však ihned tuto kacířskou myšlenku, neboť se mi zdála vysvětlením příliš laciným a pohodlným.

Všiml jsem si nejdříve, že časopisectví exilové je po výtce časopisectvím minulosti. Až na několik čestných výjimek, nalezených ve Skutečnosti a Tribuně, jsem zjistil přemíru jmen a obrátů, úředních pojmů, jež dnes patří do historie a nikam jinam. Únor, vina na únoru, Beneš, a co vlastně měl či mohl dělat, puč a hrdiní studenti, Rakouko-Uhersko, a co by se asi stalo, kdyby se nebylo rozpustilo ve vodách 1918, mythus prvé republiky, Jan Masaryk atd. Nazveme tento jev třeba komplexem historicismu a hledejme jeho vysvětlení v nejistých svědomích, v sebeospravedlňujících potřebách, v pocitu, že všichni již o minulosti řekli své slovo, jenom já ještě ne . . . Uznejme též, že naši většinu tvoří lidé, kterým včerejšek byl příznivější než dnešek a kteří tedy pláč nad ztraceným rájem. A že jsou zde též ti, kteří, kdyby včerejšek byl zůstal včerejškem, by na tom dnes byli lépe a nedivme se, že hledají za zavřenými dveřmi, co čas již odnesl.

Všiml jsem si též, že v našem novinářství se stále více a více rozmáhá nesnáz, co vlastně dělat s analogiemi k prvému a druhému exilu. Vždyť už bychom měli být pomalu doma! Nehledě ani k tomu, že po celou druhou světovou válku se všeobecně vědělo, že se bojuje o návrat do předhitlerovské Evropy a orientace, pokud šlo o budoucnost, byla tedy daleko snažší. Dnes jsme stále ještě ve stadiu, kdy se ptáme: bude či nebude skutečná třetí světová válka? A bude-li, co nastane po ní? Ony ty analogie mají konec konců přece jen své meze . . . Jak neuvěřitelně složitý horizont nabízí nám budoucnost, jakou jen námahu si vyžaduje pouhá představa zítřka!

Historicismus i potíže s analogickými interpretacemi exilu však zdaleka nestačily k diagnóze myšlenkové nemoci, jež činí tolik článků nečitelnými. A neuspokojilo mne ani, když

jsem téměř ve všech časopisech objevil jakousi sektu uprchlických buddhistů, která místo „Om mani padme hum“ neustále opakuje tytéž věty měníc jen jejich slovosled. Je zajímavé kolik variant je možno hrát na ústřední thema, jež lze vyjádřit takto: „Nebohý národ, který pod okovanou botou tyranů úpí v jařmu okupantů . . .“

Všechny tyto vnější znaky by sice snad umožnily rozřídění našich pisatelů do kategorií „dějepřevců“, „historiemilců“, „moralistů“, „analogistů“, „nářkotepců“, „neobuditelů“, „kdyby-proroků“, „mravo-exhibicionistů“ a „chrabto-lezců“, avšak nezdá se mi, že by vedly k osvětlení skutečného důvodu, proč se totiž mnozí z nás již necítí doma v exilových tiskovinách. Jakkoli výmluvným by mohlo být statistické zachycení publikovaných článků, přece jen takováto klasifikace by nevystihla vnitřní atmosféru, jež čiší se stránek a dává jim onen zvláštní charakter o který mi jediné šlo.

Podrobil jsem tedy naše časopisy jiné zkoušce a použil jiného měřítka. Na námátkou vybraných stránek jsem hledal a počítal termíny abstraktní a konkrétní. Spokojil jsem se s běžnými definicemi pojmů „odtažitý“ a „konkrétní“ a pakliže určité slovo bylo nesnadné k utřídění, snažil jsem se zjistit, zdali pisatel je používá ve stále stejném a přesném smyslu, který vyplývá z kontextu. Přiznám se, že výsledek mne překvapil. Nejenže jsem byl udiven záplavou abstrakcí, nýbrž navíc časopisy i autoři se mi rozpadli do jasně ohraničených skupin. Ku příkladu jsem zkonstatoval, že listy stranické si libují nepoměrně více v odtažitosti výrazů než listy nezávislé. Či opět: pisatelé starší generace používají daleko častěji termínů, které jsou abstraktní svojí povahou nebo se staly odtažitými pro generaci následující.

Počal jsem tedy uvažovat nad jevem, který je možno resumovat takto: v exilových časopisech se vyskytuje mánie abstraktnosti; tato nemoc musí mít svůj zvláštní důvod; exiloví autoři užívají dnes některých termínů, které jsou konkrétními v jiných jazycích, avšak odtažitými v češtině. A položil jsem si ihned otázku: Jaké jsou následky tohoto jevu? A čím se vyznačuje psychologie abstraktnosti?

André Maurois ve své knížce „V co věřím“ praví: „Nemohu být materialistou, neboť nechci se stát otrokem systému, který je konec konců konstrukcí mého ducha“. Ačkoli Maurois vychází z tohoto prohlášení, aby hájil platnost „pravd zjevených“, přece jen soudím, že je možno použití jeho ústředního argumentu i v

našem případě. Konkrétní pojem sám o sobě není a nemůže být otrokářem; pojem abstraktní, neopřeučený o matečnou hmotu konkrétnosti, již byl původně výrazem, může se jím stát velmi snadno. Jak je to možné? Protože odtažitý výraz dovoluje zjev, který lze nazvat „přesouváním“ jeho konkrétní platnosti. Abstraktní pojem „socialismus“ vyjadřoval na počátku souhrn konkrétních forem a postulátů; postupem času kde kdo počal vypracovávat systém, který též nazýval „socialismem“ a toto přesouvání obsahu abstraktního pojmu se stalo tak častým a spletitým, že nakonec zbylo jen slovo a obsah se ztratil.

Náš exilový tisk se hemží takovými abstrakty, jež cestou přišla o svůj význam. Ku př. v jednom z posledních čísel sociálně demokratického Hlasu jsem našel téměř veletucet „socialismů“ a v Rozpravách z téhož měsíce jich bylo neméně. Oba časopisy užívaly pojmu „socialismus“ v naprosto opačném smyslu, jednotliví přispivatelé téhož listu se lišili diametrálně jeden od druhého a někteří dokonce měnili jeho smysl od věty ku větě, jak se jim to právě hodilo. Nejenže se můžeme ptát, jaký dojem si asi odnesl ubohý čtenář, nýbrž — a co je horší — navíc se mi zdá oprávněna otázka, zda všichni autoři skutečně rozuměli tomu, co psali. A pochopil jsem tedy, že je v samotné povaze odtažitosti, že souhrnný pojem „odtáhne“ natolik od svého původního významu a od své počáteční konkrétní matečné hmoty, že ztratí veškerý význam a stane se prázdným zvukem.

Je však též nutné si uvědomit, že i mezi abstrakty je možno rozlišovat. Ne všechna mají stejný charakter a zajisté pouze některá zaměřují v převaze naše časopisy a vtiskují jim svůj ráz. Tento druh „exilových abstraktů“ možno snad nejlépe nazvat abstrakty „hodnotními“ či „citovými“. Hodnotními proto, že obsahují určitý soud a jsou používána, aby vyslovila autorův postoj. Citovými proto, že skrývají pro pisatele určitou citovou náplň, jež je neodlučně spojena s jejich zvukem. Pojem „socialismus“ je hodnotícím soudem jak pro socialistu, tak pro nesocialistu: jeden jím vyjadřuje vše, co považuje za doporučitelné, druhý za nežádoucí a nebezpečné. Právě tak pojem „vlast“ má jinou citovou náplň pro nacionalistu a jinou pro federalistu.

Hodnotní a citová abstrakta mají dva společné znaky: za prvé jsou prakticky nediskutovatelná, neboť pro své uživatele jsou jakýmsi iracionálním vyznáním víry a mají takovou nadvládu nad jejich myslí, že jsou pro ně nerozlučně smíšena s otázkami „cti“, „poslání“.

„života a smrti“. Za druhé tato abstrakta mají vyslovenou tendenci k absolutnu. Znamenají pro své nositele totéž co Bůh pro věřícího křesťana; jsou to pojmy, které jsou východiskem veškerého uvažování, sumou veškeré moudrosti. Jsou to pojmy „dané“ a není dovoleno ptáti se či pochybovati o jejich platnosti nebo vhodnosti.

Nemohl jsem pochopitelně zjistit kolik abstrakt hodnotních a citových jsem přesně potkal na své pouti; vím však, že jich bylo mnoho a že se mi zdálo, že jde o nemoc nejen nevyléčitelnou, nýbrž i nakažlivou. Psychologie abstraktnosti je ve své podstatě jednoduchá: cokoliv je autorovi nejasným, nevykristalisovaným, to snáze vyjádří abstraktně než konkrétně. Je zajisté pohodlnější formulovat naše myšlenky způsobem po výtce abstraktním a dojde-li k

diskusi, prohlásit, že jsme používali pojmů ve smyslu nám vlastním a že tedy eventuelní kritik se dopustil překrucování, než snažit se o formulaci přesnou a jednoznačně srozumitelnou. Logickým a nutným výsledkem pak jest, že si nerozumíme mezi sebou a pravděpodobně, že někteří nerozumějí po napsání článku ani sami sobě. A nelze se tedy divit, že exilové novinářství jež má překlenout vzdálenosti, usnadnit výměnu poznatků a ideí a spojovati nás tak v jediný celek s jasným a všeobecně přijatým programem, neplní své poslání a během těchto čekáním naplněných let působí spíše více škody než prospěchu.

Odložil jsem časopisy, když již půlnoc byla blíže k uplynulému večeru než k přicházejícímu ránu a zdálo se mi, že lék je na bíledni. Kolik pacientů by však přežilo léčení?

DOPIS REDAKCI

STAŘÍ A MLADÍ

Vážený pane redaktore,

články otištěné v posledních číslech Skutečnosti a týkající se problému „Starí v. Mladí“ skutečně, abych užil termínu p. Hrubého, udeřily hřebíček na hlavu.

Tento problém je vážný již proto, že je takřka životním problémem naší generace, která do dnešního dne neměla mnoho příležitosti zúčastniti se veřejného politického života. K tomuto nedostatku příležitosti dnes přistupuje i jakýsi pocit odpovědnosti.

V zásadě souhlasím s autory zmíněných článků, avšak mám některé výhrady. Předně, kritika „starých“ v obou člancích, i když se dotýkala faktů, byla jednostranná a z valné většiny nevysvětlovala stanovisko starší generace. K úplné objektivnosti bylo zapotřebí objasniti i její hledisko a určití správnou diagnosu teprve po odhalení všech „dostatků a nedostatků“ a jejich příčin. Celá problematika, podle mého názoru, spočívá ve vzájemném neporozumění.

„Starí“: — vžijeme-li se do jejich myšlení a do prostředí, ve kterém se toto formovalo, zjistíme, že jejich činy byly a jsou úměrné době, ve které žili. Každé prostředí má svůj osobitý ráz a bezprostřední vliv. Tak i Rakousko se svou policií, žaláři, národnostním útlakem, politickou nesvobodou a pod. působilo na naše lidi a

jejich charakter. Boj o uznání a vybudování svobodného státu, i s tím vlastenčením, byl přirozenou nutností. Svobodný stát Čechů a Slováků byl ideálem a největší ambicí tehdejší generace a k dosažení tohoto bylo obětováno vše a podřízeny všechny ostatní zájmy. Orientace jejich mysli byla jednoznačná.

„Mladí“: — tato tak zvaná republikánská generace již ve vybudovaném státě vyrůstala a jeho existenci považovala za samozřejmou. O těžkostech „starých“ skutečně věděla až z druhé ruky a neprožívala je tedy se stejným zápallem. Hospodářské, politické a kulturní styky s okolním světem způsobily, že interes mladých byl někde jinde. Zatím co „starí“ ještě odpočívali na vavřínech a neoprášili se sebe docela prach minulosti, nová generace, vyrůstající za rozdílných podmínek, měla jiné, řekl bych, širší zájmy, cesty a cíle.

Avšak to vše je přirozené a samo o sobě neposkytuje žádný problém. Ten je, myslím, přímo v nás, „starých a mladých“ současně. Spočívá v přílišném konservatismu a setrvačnosti jedněch a v přílišném radikalismu a nadšení druhých a hlavně ve vzájemné neschopnosti postaviti se na stanovisko druhého. V konservativní setrvačnosti se zrodila nedůvěra k novým ideám a vůbec ke všemu novému a tedy i k „mladým“ a z mladistvého nadšení neúcta k věcem starým a tedy i k těm „starým“. A zde je ta chyba. Generační rozdíly přece jsou samozřejmé.

Uvážíme-li tato stanoviska, bude se nám zdáti Belákův názor, že „...nastupující generace nikdy nenastoupí pod prapory nynějších stran a že zapojení mladých je nepraktické a nemožné...“ příliš radikální. Mně se toto jeví jako odmítnutí pokračovati v přirozeném vývoji a zní mi to příliš revolučně, což mi konec konců potvrzuje i další Belákova idea o tom, že „...vláda ‚starých‘ musí býti zakončena...“ V tom je něco násilného a nedemokratického. Je zajímavé že i A. Hrubý ve svém objektivním dodatku k diskusi uvažoval o nahrazení starší generace mladší pomocí nějakého aktu (konflikt, po němž by měla následovat hromadná výměna).

Možná, a to nejpravděpodobněji, máme všichni na mysli tutéž věc a pouze se jinak vyjadřujeme, jak o tom svědčí víra obou autorů ve vývoj *via facti*. To by mnohé vysvětlovalo, je-li tomu tak. Avšak i zde narážím na problém.

Přirozený vývoj lidské společnosti a institucí jest nesporným, historií ověřeným faktem. To samo o sobě napovídá, že byl-li do dnešní doby stát jako suverénní jednotka nejposlednější vývojovou formou naší společnosti, pak tento stát musí býti nástupním pólem pro celou další cestu této společnosti. Nemůžeme odhodit celou minulost jako kus papíru a budovat nějaké nadstátní celky, federace nebo konfederace, jen tak ze vzduchu. K budování, v našem případě evropské unie, můžeme přikročiti teprve za předpokladu, že se shodujeme na tom, že národní stát je dnes do jisté míry přežitkem a institucí již nevyhovující požadavkům. To je jasné, řeknete; kde je ten problém? Je-li stát dnes jen nástupním pólem k dalšímu vývoji, tedy je jím se vším příslušenstvím, to jest s celou organizací, která jej tvořila a tedy i s politickými stranami. „Staří“, činní po dlouhá léta ve veřejném životě, nabyli značných zkušeností a rutiny. Jejich jména jsou známa široké veřejnosti doma i v zahraničí. To nesmíme přehlížet. Oni to jsou, kteří mají politickou zkušenost a váhu na mezinárodním fóru. A naše generace to jest, která prakticky tyto důležité vlastnosti nemá, alespoň ne v dostatečné míře.

Všichni autoři se shodují, že problém se vyřeší, až exil bude postaven před úkoly, jež obě strany budou pokládat za svou dědičnou doménu. Ptám se, co bude mezi tím, nežli se tak stane? Co míní „mladí“ dělati, aby pro případ onoho konfliktu byli připraveni a výměna mohla nastat? Z uvedených článků je mi jasné, že zatím můžeme pouze čekat. „Mladí“ prý, zdá se, nemají příliš zájmu intervenovat. To je opět nový bod, kde zásadně odporuji. Tvrdím,

že bychom měli použití všech dosavadních výhod, které „staří“ mají ve svých zkušenostech, reputaci a organizaci a pozvolnou infiltrací do existujících institucí okysličovat jejich krev. Tímto demokratickým a jedině možným způsobem se mladí uvedou na místa, která jim náleží. Čekání by také mohlo býti označeno za neschopnost. Prokázat, že tomu tak není, je naší povinností. Cest je několik; namátkou na př.:

Vytvoření paralelních skupin charakteru jak politického tak i odborného, a to buď v rámci existujících organizací našeho exilu anebo, lépe, mimo jejich rámec. „Skutečnost“ by byla mluvčím těchto „omladinářských“ skupin. Její dnešní zástupci v různých zemích základními kameny organizačními.

Činnost: — dejme tomu, že bude aktuálním problémem německo-český nebo slovenský, anebo nějaký jiný problém evropský. Všechny skupiny by byly vyzvány, aby uvedený problém prodiskutovaly a vypracovaly odborné referáty, které do určitého data by musely být předloženy ústředí. 1. Referáty by byly sloučeny v jednotlivý článek, vyjadřující odborný názor celé organizace, a tento by byl uveřejněn ve Skutečnosti. 2. Podrobná zpráva, sestavená z jednotlivých referátů, by byla současně zaslána organizacím našeho oficiálního exilu. 3. Pokud by problém byl mezinárodní, podobný referát by byl zaslán, nezávisle na činnosti oficiálního exilu, mezinárodním organizacím typu UNO a pod.

Touto praktickou činností by mladí dostali nejen dostatečnou příležitost k získání zkušeností a vytvoření dostatečné politické pověsti, ale naučili by se pracovati a reagovati účelně na aktuální problémy, nehledě k tomu, že by se navzájem lépe poznali. V případě namítnutého konfliktu by zde byl potřebný lidský materiál hotov a připraven k „akci během výměny“. V každém případě by si postupně „staří“ museli víc a více uvědomovati existenci tohoto nového potenciálu.

11. 8. 1952.

V. Koclik (Kanada).

UPOZORŇUJEME ČTENÁŘE V
RAKOUSKU, VE FRANCII A V
U.S.A. NA JMÉNA A ADRESY
SVÝCH ZÁSTUPCŮ V TĚCHTO
ZEMÍCH. PODROBNOSTI NA 2.
STR. OBÁLKY TOHOTO ČÍSLA.

KUPUJEME ČESKÉ A SLOVENSKÉ KNIHY A ČASOPISY

klasiky, díla náboženská, hospodářská, historická, beletrii, starší i novou poesii. V Německu platíme markami, v ostatní cizině dolary. Podrobné nabídky s udáním požadované ceny na

REDAKCI SKUTEČNOSTI, MÜNCHEN,
POSTAMT 62, SCHLISSFACH 6, U.S. ZONE, GERMANY.

„F.C.I.“ INFORMAČNÍ SLUŽBA SVOBODNÉHO ČESKOSLOVENSKA je neodvislá tisková a informační kancelář, založená v dubnu 1948. Vydává:

„F.C.I.“ Features and News from behind the Iron Curtain — anglické týdenní zpravodajství pro tisk, rozhlas a studijní organizace (£2.10.0 nebo \$7 ročně pro soukr. předplatitele).

„ČECHOSLOVÁK“ český týdeník FCI s nejúplnějším přehledem čs. domácích, zahraničních a světových událostí (£1.10.0 nebo \$5 ročně).

Obě publikace mají odběratele ve více než 50 zemích. Letecké zásilky za doplatek poštovního asi £1 nebo \$3 ročně.

Vyžádejte si ukázkové výtisky s odvoláním se na „Skutečnost“.

„F.C.I.“, 37, Tregunter Rd., London, S.W.10. — (Telefon FRE 9410).

PRAVĚ VYCHÁZÍ PŮVODNÍ ROMÁN

„SME ŽIVÍ“

Přední český kritik napsal o této knize:

„Četl jsem rukopis románu ‚SME ŽIVÍ‘ od dr. Juraje VIČANA a nabyl jsem z četby dojmu, že jde o práci vážnou, hodnotnou, též námětově obohacující reportoár naší prózy, o nástup mladého autora s nesporným fondem nadání...“

Juraj Vičan čerpá děj románu z doby tzv. Slovenského štátu.

Cena v USA a Kanadě \$ 2.50; V Anglii, Australii a na Novém Zélandě s. 15/-; ve Francii 780 fr.; ve Švýcarsku 10 fr.; v Německu DM 9.80.

V ostatních zemích ekvivalent v národní měně podle úředního kursu.

Objednávky posílejte na adresu:

EDITION MASARYK, MAISON D'ÉDITION NAGEL

7, rue de Savoie, Paris VI, France.

Knihu pošleme na dobírku.

The Fund for Intellectual Freedom.

One way to help writers, banished from their hopes, their cultures, their professions, is to give them money. This is necessary for they must eat, be clothed and sheltered. But living to the writer is not only a matter of these necessities and, indeed, he may be dying as a writer even while his material needs are met. A writer — whether journalist or poet, dramatist or novelist — needs to be significantly working, somehow reaching an audience; he needs to be published.

There are writers in all the western European cities who are cut off, who are, so to speak, gagged, silenced. They are Poles, Czechs, Roumanians, Hungarians. They are not merely people who say and wish they were writers, they are professionals. They need to be read. They especially need to be read in their own language by their own countrymen. As they are silenced so a part of their culture, of Europa's culture, is silenced.

The Fund for Intellectual Freedom, created by John Dos Passos, Aldous Huxley, Arthur Koestler, James Farrell and Graham Greene to extend help to writers, has a program to publish fiction, poetry, non-fiction whenever there is material that warrants publication. These publications are in the author's language and are circulated through his national committee, cultural circle and newspapers.

“HORKA VODA” by Jan Tumlíř is the first publication of the Fund for Intellectual Freedom in the Czech language.

ORDER YOUR COPY NOW AT

Interpress Ltd., 147 Argyle Road, London, W.13.